

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**PROVJERA POUZDANOSTI I VALJANOSTI VIŠEDIMENZIONALNOG
UPITNIKA SEKSUALNOSTI**
Diplomski rad

Helena Karasić

Mentor: Doc. Dr. Nataša Jokić-Begić

Zagreb, 2006. godina

PROVJERA POUZDANOSTI I VALJANOSTI VIŠEDIMENZIONALNOG UPITNIKA SEKSUALNOSTI

Cilj ovog diplomskog rada bio je ispitati pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti (Snell, Fisher i Walters, 1993) na hrvatskom uzorku sudionika. Ispitan je i utjecaj spola i dobi na rezultate upitnika i neke aspekte seksualnog ponašanja. Istraživanjem je obuhvaćeno 290 sudionika (45% muškarci, 55% žene) prosječne starosti 30,5 godina. Višedimenzionalni upitnik seksualnosti sastoji se od 12 ljestvica. Utvrđena je njihova zadovoljavajuća pouzdanost. Zbog visokih interkorelacija ljestvica, provedena je faktorska analiza rezultata. Otkrivena su dva nezavisna faktora koji su interpretirani kao pozitivni i negativni aspekti seksualnosti. Njihove korelacije sa kriterijskim varijablama (važnost seksa u životu sudionika, zadovoljstvo seksualnim životom, zadovoljstvo kvalitetom života) ukazale su na zadovoljavajuću kriterijsku valjanost upitnika. Provjera utjecaja spola i dobi na dobivene rezultate pokazala je da muškarci i mlađi sudionici postižu više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti. Muškarci također ranije ulaze u prvi spolni odnos, seksualno su aktivniji, imaju više seksualnih partnera kroz život, skloniji su nevjeri, upuštanju u seks za jednu noć, upuštanju u nezaštićen spolni odnos sa nepoznatom osobom te pridaju veću važnost svom seksualnom životu i zadovoljniji su njime u odnosu na žene. Mlađi sudionici ranije stupaju u spolne odnose, seksualno su aktivniji, skloniji upustiti se u seks za jednu noć i zadovoljniji su svojim seksualnim životom u odnosu na starije sudionike. Ključne riječi: seksualnost, Višedimenzionalni upitnik seksualnosti, utjecaj spola, utjecaj dobi.

RELIABILITY AND VALIDITY OF THE MULTIDIMENSIONAL SEXUALITY QUESTIONNAIRE

The aim of this study was to examine the reliability and the validity of The Multidimensional Sexuality Questionnaire (Snell, Fisher & Walters, 1993) on a Croatian sample. The effect gender and age have on questionnaire results and some aspects of sexual behaviour was also investigated. The study involved 290 participants (45% male, 55% female) with the average age of 30,5 years. The Multidimensional Sexuality Questionnaire has 12 scales. The reliability of the scales has proved satisfactory. High intercorelations of the scales indicated a need for factor analysis. Factor analysis revealed two independent factors interpreted as positive and negative aspects of sexuality. Their correlations with criterion variables (importance of sex life, satisfaction with sex life, satisfaction with quality of life) suggested satisfactory criterion validity of the questionnaire. The investigation of gender and age differences revealed higher results on positive aspects of sexuality for men and younger participants of the study. Also, men compared to women engaged in first sexual intercourse at an earlier age, were more sexually active, had more sexual partners throughout life and were more prone to sexual infidelity, one night stands and unprotected sex with strangers. Men attached more importance to sex and were more satisfied with their sex life compared to women. Younger participants compared to older participants of the study engaged in first sexual intercourse at an earlier age, were more prone to one night stands and were more satisfied with their sex life.

Keywords: sexuality, The Multidimensional Sexuality Questionnaire, gender differences, age differences.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
O ljudskoj seksualnosti.....	1
Utjecaj spola i dobi na seksualnost.....	3
Višedimenzionalni upitnik seksualnosti	5
2. PROBLEMI I HIPOTEZE	8
3. METODOLOGIJA	9
Mjerni instrumenti	9
Sudionici.....	11
Postupak	11
4. REZULTATI	12
Pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti	12
Utjecaj spola i dobi na rezultate Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti i neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika	18
5. RASPRAVA.....	26
Pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti	26
Utjecaj spola i dobi na rezultate Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti i neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika	31
5. ZAKLJUČAK.....	37
6. REFERENCE	39

1. UVOD

O ljudskoj seksualnosti

Ljudska seksualnost kompleksna je i kontroverzna tema koja, od kada je čovjeka, predstavlja jedan od centralnih predmeta ljudskog interesa. Lurija, Friedman i Rose (1987) nude definiciju seksualnosti kao sveukupnosti naših ideja o seksualnim odnosima, vrijednosti i značenjima koja vežemo uz taj pojam te načinima na koji seks upražnjavamo, kontroliramo ili inhibiramo. Ova je definicija pokušaj obuhvaćanja bioloških, psiholoških i socijalnih determinanti seksualnosti. Osnovne biološke determinante seksualnosti su unutarnji i vanjski reproduktivni organi, spolne žlijezde te spolni hormoni. Spolni hormoni u velikoj mjeri upravljaju spolnim ponašanjem životinja, no taj je odnos kod ljudi mnogo kompleksniji (Pinel, 2002). Glavni spolni hormoni čovjeka su androgeni i estrogeni. Glavni androgen je testosteron, a glavni estrogen estradiol. Luče ih i muške i ženske spolne žlijezde, no u različitim količinama: jajnici luče više estrogena, a testisi više androgena. Istraživanja povezanosti lučenja spolnih hormona i spolnog ponašanja ljudi pokazala su da je utjecaj hormona na spolno ponašanje čovjeka mnogo manji nego u životinja te da je, kako u muškaraca tako i u žena, od ključne važnosti testosteron (Pinel, 2002). Naime, odstranjivanje testisa ili jajnika uzrokovat će pad seksualnog interesa i seksualne aktivnosti kod muškaraca i žena, a zamjenske injekcije testosterona vratit će seksualnu motivaciju i seksualnu aktivnost na razinu prethodnu kirurškom zahvatu (Grunt i Young, 1952; Shervin, 1985 sve prema Pinel, 2002). Istovremeno, razina testosterona u zdravih muškaraca i žena u pozitivnoj je korelaciji sa seksualnom motivacijom, no dodatne injekcije testosterona zdravim osobama neće donijeti dodatno povećanje seksualnog interesa (Bancroft, 1983; Sherwin, 1988 sve prema Pinel, 2002). Čini se da postoji minimalna razina testosterona koja u organizmu mora biti prisutna da bi pojedinac zadržao seksualnu motivaciju, no jednom kada je taj prag dostignut dodatna povećanja razine testosterona ne utječu na seksualno ponašanje osobe i primat uzimaju ostale determinante seksualnog ponašanja.

Socijalne determinante seksualnosti određene su kulturom u kojoj živimo i njihov je utjecaj na seksualno ponašanje pojedinca velik. Svako društvo na neki način regulira seksualnost svojih pripadnika. Društvene institucije, poglavito religija i obitelj, snažno

utječu na razvoj seksualnih normi društva te propisuju prihvatljivo tj. neprihvatljivo seksualno ponašanje (Hyde, 1994). Razvijen je velik broj socioloških teorija seksualnosti, a trenutačno je najprihvaćenija sociobiološka teorija seksualnosti Donalda Symonsa (1987 prema Hyde, 1994). Sociobiologija je interdisciplinarno područje koje načela evolucijske biologije primjenjuje u razumijevanju socijalnog ponašanja životinja i ljudi. (Barash, 1977; Wilson, 1975 sve prema Hyde, 1994). Symons načela sociobiologije primjenjuje u objašnjenju seksualnih ponašanja (1987 prema Hyde, 1994), a jedno od najzanimljivijih objašnjenja je ono o razlikama u broju seksualnih partnera muškaraca i žena. Sociobiolozi smatraju da su muške spolne stanice „jeftine“ – muškarci proizvode milijune spermatozoida na dan i uvijek ih mogu proizvesti još. S druge strane ženske spolne stanice mnogo „skuplje“ – žena proizvodi jednu jajnu stanicu na mjesec i broj jajašaca koji će proizvesti u životu ograničen je. Potencijalno začće partnerice za muškarca ne mora značiti mnogo, no za ženu znači 9 mjeseci trudnoće i najčešće doživotno ulaganje vremena i energije u brigu za pomladak. Stoga su žene znatno pažljivije u izboru seksualnih partnera i kroz život ih imaju manje u odnosu na muškarce. Socijalne i biološke determinante seksualnosti u međudnosu su sa psihološkim faktorima vezanim za seksualno ponašanje: stavovi pojedinca, njegove osobne vrijednosti, osobine ličnosti i prethodna iskustva formirat će njegovu spolnost i utjecati na njegove seksualne izbore i ponašanja.

Psihološke teorije seksualnosti mogu se podijeliti u tri velike skupine: psihoanalitička teorija, teorije učenja (klasično kondicioniranje, operantno uvjetovanje, teorije socijalnog učenja) i kognitivne teorije seksualnosti. Trenutačno su najpopularnije kognitivne teorije seksualnosti koje postuliraju da je način na koji percipiramo i vrednujemo svoja seksualna iskustva ključan za naše buduće seksualno ponašanje (Walen i Roth, 1987 prema Hyde, 1994). Mladić koji tokom seksualnog susreta doživi preuranjenu ejakulaciju svojom će kognitivnom reakcijom na taj događaj utjecati na svoja buduća seksualna iskustva. Ako preuranjenu ejakulaciju prihvati kao jednokratni događaj normalan za muškarca njegove dobi vjerojatnost pojave istog problema tokom sljedećeg seksualnog susreta manja je nego ako preuranjenu ejakulaciju protumači kao znak razvoja trajnog seksualnog poremećaja. Ovo drugo tumačenje moglo bi dovesti do razvoja anksioznosti uoči sljedećeg seksualnog susreta, a ona bi mogla povećati vjerojatnost ponovne pojave preuranjene ejakulacije.

Sve navedene teorije uspješno objašnjavaju segment ljudskog seksualnog ponašanja, no još nije razvijena sveobuhvatna teorija seksualnosti koja bi sintetizirala saznanja i postavke biološkog, psihološkog i sociološkog pristupa ljudskoj seksualnosti.

Osim biologa, sociologa i psihologa ljudskom su se seksualnošću kroz povijest bavili i umjetnici, liječnici, filozofi i crkva. Pogled na ljudsku seksualnost s vremenom se drastično mijenjao. Stari su je Grci slavili, Judeo-kršćanska tradicija ograničavala pa i zatirala, Freud reanimirao, Kinsey aktualizirao, a seksualna revolucija 1960tih godina oslobodila. Ili barem pokušala osloboditi. Iako se zbog „hiperseksualizacije“ medija na prvi pogled čini da je Zapadno društvo skinulo tabu sa tema vezanih za ljudsku seksualnost, teško je u nama samima i u našim bližnjima ne primijetiti da su brojna „seksualna“ pitanja i dalje zaogrnuti velom tajni i da, ni danas, 45 godina nakon seksualne revolucije društva, nije lako rasti i razvijati se zajedno sa svojom seksualnošću. Ako je seks prirodan ljudski nagon zašto ga ograničavati? Je li rezerviran samo za zaljubljene? Je li rezerviran samo za heteroseksualne? Što se dešava sa seksom u braku? Što se mijenja kada postanemo roditelji? Kome se obratiti sa svojim seksualnim poteškoćama? Jesu li dvostruki standardi vezani za seksualnost rezervirani samo za muškarce i žene ili ih primjenjujemo i na pojedince iz različitih dobnih skupina? Što znači biti „normalan“ kada je u pitanju seksualnost?

Utjecaj spola i dobi na seksualnost

Velik broj istraživanja upućuje na postojanje spolnih razlika u seksualnosti (Snell, Fisher i Walters, 1993; Oliver i Hyde, 1995; Johannes i Avis, 1997; Upchurch, 1998; Hiller, 2005). Dok istraživanja starijeg datuma izvještavaju o muškarcima kao aktivnim, motiviranim seksualnim inicijatorima te o ženama kao seksualno pasivnoj skupini koja seks u potpunosti prihvaća tek pod okriljem predane, stabilne, monogamne veze, istraživanja od 1960tih nadalje upućuju na sve veće smanjivanje spolnih razlika kada je o seksualnosti riječ (Oliver i Hyde, 1995). Uzrok tome vjerojatno je seksualna revolucija i otkriće kontracepcijske pilule koja je, osobito za žene, zauvijek promijenila dotadašnju čvrstu povezanost seksualne aktivnosti i reprodukcije. No, istraživanja i dalje potvrđuju neke spolne razlike u seksualnosti: muškarci u ranijoj dobi počinju masturbirati i češće masturbiraju (Hiller, 2005) te ranije stupaju u prvi seksualni odnos

(Upchurch, 1998). Osim toga, stavovi muškaraca, kada je u pitanju seksualnost, nešto su permissivniji u odnosu na stavove žena i muškarci su skloniji upustiti se u usputan seks (Oliver i Hyde, 1995).

Nalazi istraživanja utjecaja dobi na seksualnost konzistentni su kada su u pitanju seksualni interes i seksualna aktivnost. I seksualni interes i seksualna aktivnost opadaju sa dobi (Johannes i Avis, 1997; Thiele, 2002; Beutel i sur., 2004), no postoje pokazatelji da se isto ne može reći i za seksualno zadovoljstvo. Rezultati nekih istraživanja sugeriraju da seksualno zadovoljstvo odolijeva zubu vremena i pokazuje stabilnost kroz čitav životni vijek (Štulhofer i sur., 2004). Kako je moguća stabilnost seksualnog zadovoljstva kroz različita životna razdoblja kada je jasno da seksualni interes i aktivnost sa dobi opadaju? Moguće objašnjenje su snižena očekivanja vezana uz čestinu seksualnih odnosa u zreloj i starijoj dobi, a koja su determinirana psihološkim, socijalnim i biološkim faktorima. Osim što sa dobi raste vjerojatnost obolijevanja pojedinca ili njegovog partnera od bolesti koje mogu ometi seksualnu aktivnost, kao što su visok krvni tlak, srčane bolesti i reuma (Trudel i sur., 2000; Bancroft, 2002 sve prema Štulhofer i sur., 2004) povećava se i incidencija seksualnih poremećaja, osobito impotencije u muškaraca i dispareunije u žena (Johannes i Avis, 1997). Uz to, socijalni faktori poput isticanja seksualne poželjnosti i seksualne moći isključivo zdravih i mladih osoba mogu dodatno otežati uspostavljanje seksualnih odnosa onima koji su zašli u zrelu ili stariju dob i čija seksualna aktivnost nije pretjerano društveno isticana niti priznata. Zbog svega navedenog pojedinci se sa dobi pripremaju za pad svoje seksualne potentnosti i ta bi snižena očekivanja, i pripremljenost na ono što dolazi, mogli biti objašnjenje za stabilnost seksualnog zadovoljstva kroz različita životna razdoblja.

Istraživanja utjecaja interakcije dobi i spola na seksualni interes, seksualnu aktivnost i seksualno zadovoljstvo ne daju jednoznačne rezultate. Većina istraživanja potvrđuje veći seksualni interes i veću seksualnu aktivnost muškaraca kroz sve dobne skupine (Johannes i Avis, 1997), no ne nužno i njihovo veće seksualno zadovoljstvo. Postoje istraživanja koja sugeriraju da su žene tokom čitavog života zadovoljnije seksualnim životom u odnosu na muškarce (Dunn i sur., 2000), a druga pak veće seksualno zadovoljstvo kroz sve dobne skupine pripisuju muškarcima (Haavio-Mannila i Kontula

1997 prema Štulhofer i sur., 2004). Neki autori izvještavaju o većem seksualnom zadovoljstvu muškaraca samo u mladosti, u prvom razdoblju „seksualne karijere“ pojedinca, a da nakon toga perioda dolazi do izjednačavanja seksualnog zadovoljstva muškaraca i žena kroz različite dobne skupine (Štulhofer i sur., 2004). Nalaz se objašnjava činjenicom da muškarci ranije stupaju u seksualne odnose (Upchurch, 1998) i vjerojatno su u toj prvoj fazi stjecanja seksualnih iskustava korak ispred suprotnog spola kako po količini seksualnih iskustava tako i po seksualnom zadovoljstvu. Kasnije, kako žene počinju stjecati sve više seksualnih iskustava, jača i njihovo seksualno zadovoljstvo te se u tom pogledu dva spola izjednačavaju. Postoje indikacije da nakon 60. godine života seksualno zadovoljstvo žena nadmašuje ono muškaraca (Dunn i sur., 2000). Autori smatraju da razlog tome može biti razlika u načinu na koji najčešće seksualne disfunkcije muškaraca i žena u toj dobi utječu na njihovu seksualnu aktivnost. Dispareunija i vaginalna suhoća u manjoj mjeri ometaju seksualni život žena, nego što impotencija ometa seksualne aktivnosti muškaraca.

Višedimenzionalni upitnik seksualnosti

Hrvatska spada među rijetke europske zemlje u kojima je znanstveno-istraživanje ljudske seksualnosti zapostavljeno, osobito kada su u pitanju njeni psihosocijalni aspekti. Razloge za manjak interesa koji domaća akademska zajednica iskazuje kada je u pitanju ljudska seksualnost možemo tražiti u danas, nažalost, široko raširenom mišljenju da je seks tema o kojoj se raspravlja u privatnosti četiri zida i o kojoj u javnosti imaju pravo govoriti samo medicina i crkva. Još jedan od razloga ili možda posljedica ovakvoga stanja je i kroničan nedostatak mjernih instrumenata na hrvatskom jeziku koji se bave spomenutom temom. Upravo iz tog razloga, ali i iz vlastite znatiželje i želje za izazovom, za temu svog diplomskog rada odbrala sam prevođenje i provjeru psihometrijskih karakteristika Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti (VUS) autora Williama E. Snella, Terri D. Fisher i Andrew S. Waltersa (1993). Upitnik je nastao 1993. godine, a 1997. objavljen je na internet stranici www.semo.edu/snell/scales/MSQ.htm te je odobreno njegovo neograničeno korištenje u istraživačke svrhe. Nastanak upitnika potakla je želja autora da u jedan psihometrijski instrument uključe što je više moguće dotad utvrđenih psiholoških determinanti

seksualnosti. VUS je naposljetku obuhvatio 12 takvih psiholoških konstrukata. Njihovi nazivi i definicije prikazani su u tablici 1.

Tablica 1
Nazivi i definicije ljestvica Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti.

Ljestvice VUS-a	Definicije ljestvica
Seksualno samopoštovanje	Skлонost pozitivnom procjenjivanju vlastite sposobnosti uspostavljanja seksualnog odnosa sa drugom osobom.
Seksualna preokupiranost	Skлонost pretjeranom usmjeravanju pažnje na seksualne aspekte života i pretjeranom razmišljanju o njima.
Seksualna svjesnost	Skлонost promišljanju prirode vlastite seksualnosti.
Seksualna motiviranost	Želja za upuštanjem u seksualni odnos.
Seksualna poduzetnost	Skлонost poduzetnosti i angažiranosti kada su u pitanju seksualni aspekti vlastitog života.
Seksualno samomotrenje	Svijest i vođenje brige o tome kakva se slika vlastite seksualnosti odaje u javnosti.
Unutarnja seksualna kontrola	Vjerovanje da su seksualni aspekti života određeni vlastitim ponašanjem i pojedinac njima može upravljati.
Vanjska seksualna kontrola	Vjerovanje da su seksualni aspekti života određeni vanjskim faktorima kojima pojedinac ne može upravljati (npr. sreća).
Seksualna anksioznost	Skлонost osjećanju tjeskobe, napetosti i neugode kada je u pitanju vlastita seksualnost.
Seksualna depresivnost	Skлонost osjećanju tuge i beznađa kada je u pitanju vlastita seksualnost.
Strah od spolnih odnosa	Strah od upuštanja u seksualne odnose sa drugom osobom.
Seksualno zadovoljstvo	Skлонost pozitivnom procjenjivanju seksualnih aspekata vlastitog života.

Podaci o metrijskim karakteristikama VUS-a nisu jednoznačni. Snell, Fisher i Walters (1993) izvještavaju o zadovoljavajućoj pouzdanosti svih ljestvica upitnika: Cronbachovi alpha koeficijenti ljestvica variraju od 0.71 do 0.94, a prosječna pouzdanost iznosi 0.85. Test-retest pouzdanost ljestvica nešto je niža. Varira od niskih 0.50 do zadovoljavajućih 0.86. Ovaj se nalaz objašnjava promjenama u seksualnom životu sudionika koje su

uslijedile između dva mjerenja, a od kojih je od najveće važnosti uspostavljanje nove ili prekidanje postojeće seksualne veze (Snell, Fisher i Walters, 1993). I Gaither i Sellbom (2003) izvještavaju o dobroj općoj pouzdanosti VUS-a, no postoje pokazatelji da je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ljestvica seksualne preokupiranosti i straha od spolnih odnosa nezadovoljavajuća.

Podaci o valjanosti VUS-a nešto su konzistentniji (Linton i Wiener, 2001; Snell, Fisher i Walters, 2001; Gaither i Sellbom, 2003; Anderson i Newton, 2004). O zadovoljavajućoj konvergentnoj valjanosti Snell, Fisher i Walters (2001) zaključuju na temelju visokih korelacija sa sličnim mjernim instrumentima: Upitnikom seksualne osviještenosti (Snell i sur., 1991 prema Snell, Fisher i Walters, 2001) te Skalom seksualnosti (Snell i Papini, 1989 prema Snell, Fisher i Walters, 2001). Diskriminativna valjanost upitnika također se pokazala dobrom (Snell, Fisher i Walters, 2001). Na temelju rezultata postignutih na skalama VUS-a moguće je razlikovati osobe s obzirom na prirodu njihovih seksualnih stavova: osobe permissivnih seksualnih stavova postižu više rezultate na skalama seksualne preokupacije i vanjske seksualne kontrole, dok oni koji naglasak stavljaju na zdravu i odgovornu seksualnost više rezultate postižu na skalama seksualne svjesnosti i unutarnje seksualne kontrole. Osim toga, na temelju rezultata na skali seksualnog samopoštovanja moguće je razlikovati žene koje koriste prikladnije, neagresivne taktike iniciranja seksualnog odnosa (npr. zavođenje) od onih koje na agresivan način pokušavaju potaknuti seksualni kontakt (Anderson i Newton, 2004). Upitnik je primijenjen i na homoseksualnom uzorku. Utvrđeno je da osobe homoseksualne orijentacije koje imaju poteškoća sa prihvaćanjem vlastitih seksualnih sklonosti postižu niže rezultate na ljestvicama seksualnog zadovoljstva, seksualnog samopoštovanja i unutarnje seksualne kontrole te su skloniji seksualnoj anksioznosti, seksualnoj depresivnosti i strahu od spolnih odnosa u usporedbi sa skupinom homoseksualaca koji prihvaćaju svoju seksualnu orijentaciju (Dupras, 1994). Na temelju rezultata VUS-a moguće je steći uvid u prošla i sadašnja seksualna ponašanja pojedinca te formirati neke pretpostavke o njegovim budućim seksualnim ponašanjima (Snell, Fisher i Walters, 2001). Osobe visokog seksualnog samopoštovanja, visoke seksualne motiviranosti i visokog seksualnog zadovoljstva te niske seksualne anksioznosti, niske seksualne depresivnosti i niske vanjske seksualne kontrole imaju znatno bogatiju seksualnu prošlost, češće prakticiraju seksualne odnose te imaju više seksualnih partnera kroz

život. Nadalje, postoje indikacije da je izuzetno visoka seksualna motiviranost kod muškaraca povezana sa njihovom sklonosti da bez zaštite stupe u spolne odnose sa nepoznatom osobom (Jellis, 2002; Gaither i Sellbom, 2003). Ovaj nalaz upućuje na potencijalnu korisnost VUS-a u programima prevencije širenja seksualno prenosivih bolesti. Visoko seksualno samopoštovanje muškaraca prediktivno je za uspješnost njihove reprodukcije (Linton i Wiener, 2001). Čini se da su muškarci visokog seksualnog samopoštovanja, oni koji pozitivno procjenjuju svoje izgleda za stupanje u spolne odnose, seksualno aktivniji u usporedbi sa muškarcima nižeg seksualnog samopoštovanja. Količina spolne aktivnosti jedna je od ključnih odrednica uspješnosti reprodukcije, a češći spolni odnosi znače veću vjerojatnost začeca potomaka.

Snell, Fisher i Walters (1993) ispitali su utjecaj spola na rezultate VUS-a. Pokazalo se da muškarci postižu više rezultate na skalama seksualnog samopoštovanja, seksualne preokupiranosti, seksualne motiviranosti, seksualne poduzetnosti i vanjske seksualne kontrole, dok žene nešto više rezultate postižu na skali straha od spolnih odnosa. Utjecaj dobi na rezultate VUS-a do sada, prema našim saznanjima, nije ispitan. Stoga je cilj ovog istraživanja ispitati ne samo psihometrijske karakteristike VUS-a na hrvatskom uzorku, već i postojanje razlika u rezultatima s obzirom na spol i dob sudionika.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE

Problemi ovog istraživanja su na hrvatskom uzorku sudionika provjeriti:

- 1) pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti.
- 2) utjecaj spola i dobi na rezultate Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti i neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika.

Očekuje se potvrđivanje nalaza Snella, Fisher i Waltersa (1993) o zadovoljavajućoj pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije svih ljestvica upitnika. Što se valjanosti upitnika tiče, pretpostavlja se da će ljestvice upitnika koje ispituju pozitivne aspekte seksualnosti (npr. seksualna poduzetnost, seksualna svjesnost, seksualno samopoštovanje) pozitivno korelirati sa kriterijskim pitanjima koja su u okviru istraživanja postavljena sudionicima, a odnose se na važnost seksa u životu sudionika, zadovoljstvo kvalitetom seksualnog života i zadovoljstvo kvalitetom života u cjelini.

Ljestvice upitnika koje ispituju negativne aspekte seksualnosti (npr. strah od spolnih odnosa, seksualna depresivnost, seksualna anksioznost) trebale bi negativno korelirati sa zadovoljstvom seksualnim životom i zadovoljstvom kvalitetom života. Pregledom literature utvrđena je moguća veza između religioznosti pojedinca i njegove seksualnosti, no rezultati istraživanja daju kontradiktorne rezultate (Wilcox i sur., 2001; Miller i Gur, 2002 sve prema Jones i sur., 2005). Stoga je sudionicima postavljeno dodatno pitanje koje se odnosilo na važnost vjere u njihovom životu, a kojim se na eksplorativnoj razini želio ispitati odnos religioznosti i seksualnosti na hrvatskom uzorku sudionika. Sudionicima je postavljen i niz pitanja koja se odnose na seksualno ponašanje. Radi se o varijablama koje bi mogle utjecati na rezultate VUS-a i tako uputiti na valjanost upitnika. Pretpostavlja se da će sudionici koji postižu više rezultate na ljestvicama koje ispituju pozitivne aspekte seksualnosti (npr. seksualna poduzetnost, seksualna svjesnost, seksualno samopoštovanje) izvještavati o većoj seksualnoj aktivnosti i općenito bogatijem i raznolikijem seksualnom iskustvu.

U vidu drugog problema ovog diplomskog rada očekuje se utjecaj dobi i spola, kako zasebno tako i u interakciji, na rezultate sudionika na ljestvicama VUS-a. Pretpostavlja se da će muškarci na ljestvicama koje ispituju pozitivne aspekte seksualnosti (npr. seksualna poduzetnost, seksualna svjesnost, seksualno samopoštovanje) postizati nešto više rezultate od žena te da će rezultati na spomenutim ljestvicama biti u negativnoj korelaciji sa dobi sudionika.

3. METODOLOGIJA

Mjerni instrumenti

Višedimenzionalni upitnik seksualnosti (Snell, Fisher i Walters, 1993) ispituje 12 aspekata ljudske seksualnosti: *seksualno samopoštovanje, preokupiranost seksom, seksualnu svjesnost, seksualnu motiviranost, seksualnu anksioznost, seksualnu poduzetnost, seksualnu depresivnost, unutarnju seksualnu kontrolu, vanjsku seksualnu kontrolu, seksualno samomotrenje, strah od spolnih odnosa te seksualno zadovoljstvo*. Upitnik ima 61 česticu. Svaka od 12 ljestvica sadrži po pet čestica. Svakoj čestici pridružena je Likertova skala sa 5 uporišnih točaka: 1 – nikada se ne odnosi na mene, 2

– uglavnom se ne odnosi na mene, 3 – ponekad se odnosi na mene, 4 – uglavnom se odnosi na mene, 5 – uvijek se odnosi na mene. Zadatak sudionika je da za svaku od 60 tvrdnji procijene u kolikoj mjeri ona vrijedi za njih te zaokruže odgovarajući broj na pridruženoj Likertovoj skali. Posljednja, 61. čestica upitnika ispituje jesu li sudionici na pitanja odgovarali na temelju seksualne veze u kojoj su trenutačno, prošle seksualne veze ili zamišljene seksualne veze.

Upitnik je preveden sa engleskog na hrvatski jezik te je nakon toga učinjen povratni prijevod sa hrvatskog na engleski jezik. Povratni prijevod uputio je na sitne propuste te su učinjeni potrebni ispravci na hrvatskoj verziji upitnika. U originalnoj verziji upitnika česticama su pridružene Likertove skale sa pet uporišnih točaka označenih brojevima od 0 do 4 što znači da je na svakoj od ljestvica VUS-a minimalan rezultat 0, a maksimalan rezultat 20. Uočeno je da je takvo označavanje uporišnih točaka neuobičajeno za slične mjerne instrumente na hrvatskom jeziku te je odlučeno pet uporišnih točaka Likertovih skala označiti brojevima od 1 do 5 čime je minimalan rezultat koji je moguće postići na ljestvicama postao 5, a maksimalan 25. Prilikom formiranja rezultata na ljestvici seksualne poduzetnosti potrebno je invertirati procjene na čestici 31 („Pasivan sam kada treba izraziti svoje seksualne želje“).

VUS-u je priložen upitnik od dodatnih 17 pitanja, a jedan dio njih poslužio je za provjeru valjanosti VUS-a. Ispitana je *seksualna orijentacija sudionika*, *dob stupanja u prvi seksualni odnos*, *karakteristike sadašnje seksualne veze* (ima li osoba stalnog seksualnog partnera, koliko je s njim u vezi te je li u tom razdoblju imala seksualni odnos sa nekom drugom osobom), *čestina seksualnih aktivnosti* (masturbacija, oralni, vaginalni, analni i grupni seks), *rizično seksualno ponašanje* (broj dosadašnjih seksualnih partnera, čestina upuštanja u seks za jednu noć, sklonost stupanju u seksualne odnose sa nepoznatom osobom bez upotrebe kondoma), *roditeljski status* (ima li osoba djecu i koliko su stara) i *socioekonomski status* (procjenjuje li osoba svoje imovinsko stanje kao lošije, jednako ili bolje od imovinskog stanja većine ljudi). Posljednja 3 pitanja ovog upitnika bila su kriterijska pitanja u kojima je od sudionika traženo da na skali od 0 do 10 procijene koliko im je važan njihov seksualni život, koliko su zadovoljni njegovom kvalitetom te koliko su općenito zadovoljni kvalitetom

svoga života. Od sudionika je također traženo da na jednakoj skali procijene koliko im je u životu važna vjera.

Sudionici

Prikupljeni uzorak prigodan je i stratificiran prema dobi. Istraživanjem je obuhvaćeno 290 sudionika. Struktura uzorka s obzirom na spol, dob, radni status, imovinsko stanje, seksualnu orijentaciju i seksualnu aktivnost prikazana je u tablici 2. Dob sudionika varira od 20 do 60 godina a prosječna starost iznosi 30,5 godina (SD = 10,42). Potrebno je naglasiti da se sa dobi drastično smanjivao broj osoba voljnih ispuniti upitnik o seksualnosti, no to je nešto što će biti komentirano kasnije u radu.

Tablica 2

Struktura uzorka obuhvaćenog istraživanjem s obzirom na spol, dob, radni status, imovinsko stanje, seksualnu orijentaciju i seksualnu aktivnost sudionika.

<i>Spol</i>	Muškarci	45 %
	Žene	55 %
<i>Dob</i>	20 do 24 godine	41 %
	25 do 34 godine	31 %
	35 do 44 godine	12 %
	45 do 60 godine	16 %
<i>Radni status</i>	Student	42%
	Zaposlen	53%
	Nezaposlen	4%
	Umirovljen	1%
<i>Imovinsko stanje</i>	Lošije nego kod drugih	5%
	Isto kao i kod drugih	66%
	Bolje nego kod drugih	29%
<i>Seksualna orijentacija</i>	Heteroseksualna	93 %
	Homoseksualna	1 %
	Biseksualna	6 %
<i>Seksualno aktivan</i>	Da	94 %
	Ne	6 %

Postupak

Rezultati su prikupljeni metodom poznatih skupina. Svakom od sudionika dan je upitnik i omotnica. Omotnice su korištene kako bi se dodatno osigurala anonimnost sudionika i tajnost prikupljenih informacija. U uputi je rečeno da sudionici prilikom ispunjavanja upitnika u obzir uzmu intimnu vezu u kojoj su trenutačno. Ako trenutačno nisu u intimnoj vezi u obzir su trebali uzeti svoju posljednju intimnu vezu. Ako nikada nisu

bili u intimnoj vezi na tvrdnje su trebali odgovoriti u skladu s onim kako misle da bi se ponašali u intimnoj vezi. Na taj je način sudjelovanje u istraživanju omogućeno i onima koji nemaju nikakvog seksualnog iskustva i onima koji su seksualno aktivni, a u sadašnjem trenutku imaju ili nemaju stalnog seksualnog partnera. Sudionici su upitnik ispunjavali u privatnosti svoga doma, a nakon ispunjavanja upitnik su zatvarali u omotnicu. Ispunjene upitnike osobno je sakupljao istraživač ili netko od osoba koje su pripomogle u pronalaženju onih voljnih sudjelovati u istraživanju seksualnosti. Ukupno je razdijeljeno 450 upitnika, a njih 290 (64%) vraćeno je istraživaču.

4. REZULTATI

Pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti

U okviru prvog problema ispitana je pouzdanost 12 ljestvica VUS-a. Cronbachovi alpha koeficijenti unutrašnje konzistencije (α) variraju od 0.71, za ljestvice unutarnje seksualne kontrole i seksualne svjesnosti, do 0.91 za ljestvicu seksualnog zadovoljstva. Većina koeficijenata pouzdanosti ne odstupa znatno od onih koje su utvrdili Snell, Fisher i Walters 1993. godine. Obje skupine Cronbachovih alpha koeficijenata prikazane su u tablici 3. Provjerom interkorelacija među ljestvicama VUS-a otkriveno je da čak 20% korelacija premašuje vrijednost od .50 ($df = 288$; $p < .05$), a maksimalna dobivena korelacija iznosi visokih .84 ($df = 288$; $p < .01$) za skale seksualne anksioznosti i seksualne depresivnosti. Stoga je odlučeno ispitati faktorsku strukturu upitnika. Prvi korak u daljnjoj analizi bila je provjera pogodnosti korelacijske matrice ljestvica upitnika i samih ljestvica za faktorizaciju. Korišten je Kaiser-Meyer-Olkinov indeks (KMO indeks). Provjera je pokazala da KMO indeksi korelacijske matrice i ljestvica VUS-a, izuzev ljestvica seksualne preokupacije i unutarnje seksualne kontrole, premašuju vrijednost od .80 što ih čini pogodnima za faktorizaciju. Skale čiji KMO indeksi iznose manje od 0.80, čime upućuju na mogućnost da one psihometrijski ne pripadaju zajedno sa ostalim ljestvicama VUS-a, izbačene su iz daljnje statističke obrade. Radi se o skalama seksualne preokupacije (čestice 2, 14, 26, 38, 50) i unutarnje seksualne kontrole (čestice 3, 15, 27, 39, 51).

Tablica 3

Cronbachovi alpha koeficijenti (α) unutrašnje konzistencije 12 ljestvica Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti utvrđeni u ovom diplomskom radu i u istraživanju Snella, Fisher i Waltersa (1993).

Ljestvice VUS-a	α	α (Snell, Fisher i Walters, 1993)
Seksualno samopoštovanje	.89	.87
Seksualna preokupiranost	.89	.94
Unutarnja seksualna kontrola	.71	.80
Seksualna svjesnost	.71	.71
Seksualna motiviranost	.90	.91
Seksualna anksioznost	.87	.83
Seksualna poduzetnost	.85	.77
Seksualna depresivnost	.84	.92
Vanjska seksualna kontrola	.80	.86
Seksualno samomotrenje	.72	.90
Strah od spolnih odnosa	.87	.82
Seksualno zadovoljstvo	.91	.90

Nadalje, Kolmogorov-Smirnovim neparametrijskim testom provjeren je normalitet distribucija rezultata na preostalim ljestvicama upitnika. Iako distribucije odstupaju od normalnih, uočeno je da ta odstupanja pokazuju određenu pravilnost: skale koje ispituju pozitivne aspekte seksualnosti (seksualno samopoštovanje, seksualna svjesnost, seksualna motiviranost, seksualna poduzetnost i seksualno zadovoljstvo) imaju negativno asimetričnu distribuciju, dok skale koje ispituju negativne aspekte seksualnosti (seksualna anksioznost, seksualna depresivnost, vanjska seksualna kontrola, strah od spolnih odnosa i seksualno samomotrenje) imaju pozitivno asimetričnu distribuciju. Pošto navedena odstupanja nisu velika i idu u istom smjeru, provedba faktorske analize smatrana je opravdanom. Faktori su ekstrahirani metodom glavnih komponenti. Korištena je Varimax ortogonalna rotacija kako bi se minimalizirao broj varijabli koje imaju visoke saturacije na pojedinom faktoru i time olakšala interpretacija faktora. Kao kriterij zadržavanja značajnih faktora uzet je strogi

Kaiser-Guttmanov kriterij što znači da su se značajnima smatrali faktori čiji su karakteristični korijeni premašivali 1. Rezultati su otkrili 2 nezavisna faktora. Njihovi faktorski koeficijenti, postotak varijance rezultata koju svaki od faktora objašnjava te ukupan postotak objašnjene varijance prikazani su u tablici 4. Formirani su individualni rezultati sudionika na svakom od faktora i sve su daljnje statističke analize provedene koristeći spomenute faktorske bodove čija aritmetička sredina iznosi 0, a standardna devijacija 1.

Tablica 4

Matrica faktorskih koeficijenata dvaju nezavisnih faktora i postotak varijance rezultata na Višedimenzionalnom upitniku seksualnosti koju faktori objašnjavaju.

	Faktor 1	Faktor 2
Seksualna motiviranost	.86	
Seksualno samopoštovanje	.81	
Seksualna poduzetnost	.79	
Seksualna svjesnost	.73	
Seksualno zadovoljstvo	.70	-.45
Strah od spolnih odnosa	-.70	.36
Seksualno samomotrenje		.77
Seksualna anksioznost	-.51	.71
Seksualna depresivnost	-.55	.68
Vanjska seksualna kontrola		.57
<i>Postotak varijance rezultata koju objašnjava faktor</i>	<i>41.7 %</i>	<i>23.8 %</i>
<i>Ukupan postotak varijance rezultata koju objašnjavaju faktori</i>	<i>65,5 %</i>	

U okviru provjere valjanosti VUS-a ispitane su korelacije između dvaju faktora i kriterijskih pitanja koja ispituju važnost seksa u životu sudionika, zadovoljstvo kvalitetom seksualnog života i zadovoljstvo kvalitetom života u cjelini. Dobivene korelacije prikazane su u tablici 5. Utvrđeno je da faktor 1 statistički značajno pozitivno korelira sa važnošću seksa u životu sudionika, sa zadovoljstvom seksualnim životom i zadovoljstvom kvalitetom života u cjelini. Na temelju spomenutih korelacija faktor 1

interpretiran je kao pozitivni aspekti seksualnosti. Zbog statistički značajnih negativnih korelacija sa zadovoljstvom seksualnim životom i zadovoljstvom kvalitetom života, faktor 2 interpretiran je kao negativni aspekti seksualnosti.

Tablica 5

Korelacije dvaju faktora Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti sa važnošću seksualnog života, zadovoljstvom kvalitetom seksualnog života te zadovoljstvom kvalitetom života u cjelini.

	Pozitivni aspekti seksualnosti	Negativni aspekti seksualnosti
Važnost seksualnog života	$r(285) = .58; p < .01$	$r(285) = -.11; p > .05$
Zadovoljstvo kvalitetom seksualnog života	$r(281) = .65; p < .01$	$r(281) = -.41; p < .01$
Zadovoljstvo kvalitetom života u cjelini	$r(282) = .30; p < .01$	$r(282) = -.30; p < .01$

Ispitane su korelacije dvaju faktora sa ukupnom seksualnom aktivnošću (zbroj učestalosti masturbacije, oralnog, vaginalnog, analnog i grupnog seksa) i važnošću vjere te parcijalne korelacije dvaju faktora sa brojem dosadašnjih seksualnih partnera i dužinom seksualne veze u kojoj je sudionik trenutačno. Parcijalnim se korelacijama želio isključiti utjecaj dobi na spomenute odnose. Korelacije koje su dosegle statističku značajnost prikazane su u tablici 6. Utvrđena je statistički značajna pozitivna korelacija između ukupne seksualne aktivnosti i pozitivnih aspekata seksualnosti. Također, pozitivni aspekti seksualnosti statistički značajno pozitivno koreliraju sa brojem seksualnih partnera, čak i kada je isključen utjecaj dobi na spomenuti odnos.

Tablica 6

Korelacije pozitivnih aspekata seksualnosti sa ukupnom seksualnom aktivnošću i brojem dosadašnjih seksualnih partnera.

	Pozitivni aspekti seksualnosti
Ukupna seksualna aktivnost	$r(268) = .52; p < .01$
Broj dosadašnjih seksualnih partnera	$r(207) = .20; p < .05$

U okviru provjere valjanosti VUS-a provedena je i serija t-testova i jednostavnih analiza varijance na prikupljenim rezultatima. Rezultati tih statističkih analiza prikazani su u tablici 7. T-testovima utvrđeno je da seksualno aktivni sudionici, u odnosu na one koji

nikada nisu stupili u seksualne odnose, postižu više rezultate na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti. Također, na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti više rezultate postižu sudionici koji imaju stalnog seksualnog partnera, dok sudionici koji nemaju stalnog seksualnog partnera postižu više rezultate na faktoru koji zahvaća negativne aspekte seksualnosti. Sudionici koji su nevjerni svom sadašnjem stalnom seksualnom partneru postižu više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti u odnosu na one koji su na pitanje o nevjeri odgovorili niječno. T-testovima je također utvrđeno da skupina sudionika koja se tokom svoga života upustila u seksualne odnose sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma postiže više rezultate na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti u odnosu na one koji nemaju takvih seksualnih iskustava. Više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti postižu i sudionici koji nemaju djece u odnosu na one koji su roditelji.

Analizom varijance utvrđeno je postojanje statistički značajnih razlika na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti između skupina sudionika s obzirom na dob stupanja u prvi seksualni odnos i čestinu upuštanja u seks za jednu noć. Scheffeov test otkrio je da osobe koje su u prvi seksualni odnos stupile prije 18. godine postižu više rezultate na spomenutom faktoru u odnosu na one koji su prvi seksualni odnos imale između 18. i 20. te nakon 20. godine života. Također, skupina sudionika koja je u seksualne odnose stupila između 18. i 20. godine postiže više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti u odnosu na one koji su prvi seksualni odnos imali nakon 20. godine. Scheffeovim testom također je otkriveno da osobe koje su se više puta upustile u seks za jednu noć postižu više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti u odnosu na one koji su se u seks za jednu noć upustili jednom ili nijednom. Analiza varijance ukazala je i na postojanje statistički značajne razlike na faktoru koji zahvaća negativne aspekte seksualnosti između skupina sudionika s obzirom na njihovo imovinsko stanje. Scheffeovim testom utvrđeno je da sudionici koji svoje imovinsko stanje procjenjuju lošijim u odnosu na imovinsko stanje drugih ljudi postižu statistički značajno više rezultate na negativnim aspektima seksualnosti u odnosu na one koji svoje imovinsko stanje procjenjuju jednakim ili boljim od imovinskog stanja drugih.

Tablica 7

Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata pojedinih skupina sudionika postignutih na pozitivnim i negativnim aspektima seksualnosti te rezultati testova značajnosti razlike među utvrđenim aritmetičkim sredinama.

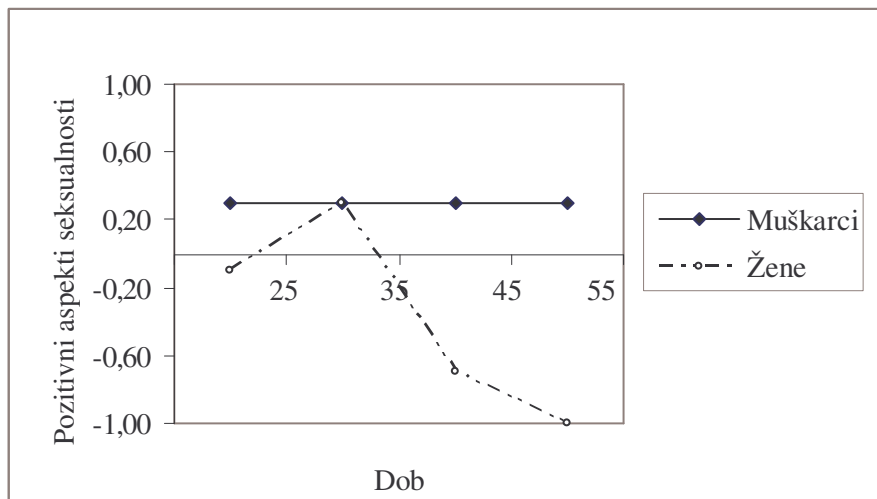
		Pozitivni aspekti seksualnosti			Negativni aspekti seksualnosti		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	Statistička značajnost razlike	<i>M</i>	<i>SD</i>	Statistička značajnost razlike
<i>Seksualno aktivan</i>	Da	0.1	0.92	$t(286)$ = 6.56	0.0	0.98	$t(286)$ = -1.44
	Ne	- 1.4	1.12	$p < .01$	0.3	1.30	$p > .05$
<i>Dob stupanja u prvi seksualni odnos</i>	< 18	0.4	0.76	$F(2,266)$ = 14.83; $p < .01$	-0.1	0.91	$F(2,266)$ = 1.25; $p > .05$
	18 do 20	0.1	0.88		0.0	0.94	
	> 20	- 0.5	1.04		0.2	1.21	
<i>Stalni seksualni partner</i>	Da	0.2	0.89	$t(268)$ = 3.30	- 0.1	0.96	$t(268)$ = - 3.20
	Ne	- 0.3	0.98	$p < .01$	0.4	0.97	$p < .01$
<i>Nevjera</i>	Da	0.5	0.81	$t(221)$ = 2.86	0.1	1.02	$t(286)$ = 1.88
	Ne	0.1	1.02	$p < .01$	-0.2	0.93	$p > .05$
<i>Seks za jednu noć</i>	Nikada	- 0.1	0.98	$F(2,267)$ = 11.89; $p < .01$	-0.1	1.05	$F(2,267)$ = 1.11; $p > .05$
	Jednom	0.1	0.69		0.0	0.81	
	Više puta	0.5	0.81		0.1	0.93	
<i>Seks sa nepoznatom osobom bez kondoma</i>	Da	0.4	0.85	$t(267)$ = 3.65	0.1	1.05	$t(267)$ = 1.47
	Ne	0.0	0.92	$p < .01$	-0.1	0.94	$p > .05$
<i>Roditeljstvo</i>	Da	- 0.3	1.06	$t(268)$ = - 5.18	0.0	0.99	$t(268)$ = 0.78
	Ne	0.3	0.78	$p < .01$	-0.1	0.97	$p > .05$
<i>Imovinsko stanje u odnosu na druge</i>	Lošije	-0.2	1.13	$F(2,284)$ = 1.39; $p > .05$	1.2	1.50	$F(2,284)$ = 11.20 $p < .01$
	Isto	-0.1	0.96		0.0	0.99	
	Bolje	0.1	1.06		-0.2	1.01	

Utjecaj spola i dobi na rezultate Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti i neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika

U okviru odgovora na drugi problem provedene su složene analize varijance kojima je ispitan utjecaj dobi i spola na pozitivne i negativne aspekte seksualnosti koje zahvaćaju dva faktora VUS-a. Aritmetičke sredine i standardne devijacije utvrđene na pozitivnim aspektima seksualnosti s obzirom na spol i dob sudionika prikazane su u tablici 8. Analiza varijance spomenutih rezultata pokazala je da muškarci postižu više rezultate na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti u odnosu na žene ($F(1,289) = 30.91$; $p < .01$), a utvrđen je i efekt dobi ($F(3,289) = 5.94$; $p < .01$). Post-hoc analiza utjecaja dobi sugerira da sudionici mlađi od 35 godina postižu statistički značajno više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti u odnosu na sudionike starije od 45 godina. Kada je u pitanju interakcija spola i dobi, rezultati su pokazali da muškarci kroz gotovo sve dobne skupine postižu više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti u odnosu na žene. Razlika između muškaraca i žena najmanja je u dobnoj skupini od 25 do 34 godine starosti, a nakon toga ona se naglo i sve više povećava u korist muškaraca ($F(3,289) = 5.31$; $p < .01$, vidi sliku 1). Analiza utjecaja spola i dobi na negativne aspekte seksualnosti nije dala statistički značajne rezultate.

Tablica 8
Aritmetičke sredine i standardne devijacije utvrđene na pozitivnim aspektima seksualnosti s obzirom na spol i dob sudionika.

	Spol	Dob	<i>M</i>	<i>SD</i>
Pozitivni aspekti seksualnosti	Muškarci	< 24 godine	0,3	0,81
		25 do 34 godine	0,3	0,84
		35 do 44 godine	0,3	0,83
		> 45 godina	0,3	0,94
		Ukupno	0,3	0,83
	Žene	< 24 godine	-0,1	1,09
		25 do 34 godine	0,3	0,80
		35 do 44 godine	-0,7	0,66
		> 45 godina	-1,0	0,97
		Ukupno	-0,2	1,06
Ukupno	< 24 godine	0,0	1,02	
	25 do 34 godine	0,3	0,82	
	35 do 44 godine	-0,2	0,91	
	> 45 godina	-0,5	1,13	
	Ukupno	0,0	1,00	

Slika 1. Utjecaj interakcije spola i dobi sudionika na rezultate postignute na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti.

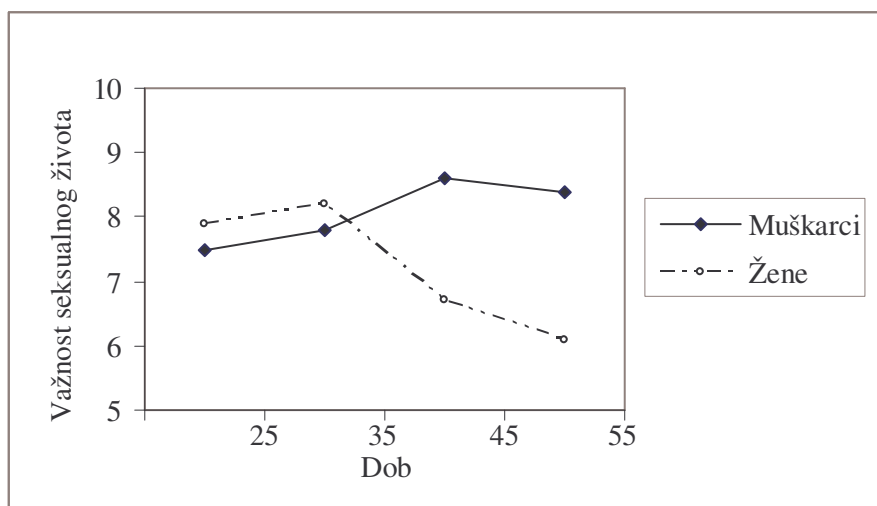
Provedene su dvije dodatne složene analize varijance kojima je provjeren utjecaj spola i dobi na neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika, a koje su ispitane dodatnim upitnikom. Prvom serijom složenih analiza varijance ispitan je utjecaj spola i dobi sudionika na odgovore na kriterijska pitanja postavljena u dodatnom upitniku, a koja su se odnosila na to koliko je sudioniku važan njegov seksualni život, koliko je njime zadovoljan te koliko je zadovoljan kvalitetom svoga života u cjelini. Procjene sudionika varirale su od 0 do 10. U ovu je statističku obradu uključena i važnost vjere u životu sudionika, no ta analiza varijance nije dala statistički značajne rezultate. U tablici 9 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena važnosti seksa u životu sudionika s obzirom na spol i dob. Utvrđeno je da dob ne utječe na važnost seksa u životu sudionika, no statistički značajan efekt spola sugerira da muškarci na seks polažu više važnosti u odnosu na žene ($F(1,280) = 12.43; p < .01$). Utvrđen je i efekt interakcije koji sugerira da je seks ženama i muškarcima u dobi do 34 godine podjednako bitan, no važnost seksa u životu žena nakon 35. godina pada. U dobnoj skupini od 45 godine nadalje razlika među spolovima višestruko se povećava u korist muškaraca ($F(3,280) = 8.40; p < .01$, vidi sliku 2).

U tablici 10 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena zadovoljstva seksualnim životom s obzirom na spol i dob sudionika. Analiza varijance pokazala je da su muškarci zadovoljniji seksualnim životom u odnosu na žene ($F(1,280) = 15.46; p < .01$) te da dob utječe na spomenute rezultate ($F(3,280) = 6.06; p < .01$).

Tablica 9

Aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena važnosti seksa u životu sudionika s obzirom na spol i dob sudionika.

	Spol	Dob	<i>M</i>	<i>SD</i>
Važnost seksualnog života	Muškarci	< 24 godine	7.5	1.79
		25 do 34 godine	7.8	1.91
		35 do 44 godine	8.6	1.37
		> 45 godina	8.4	1.69
		Ukupno	7.9	1.80
	Žene	< 24 godine	7.9	1.62
		25 do 34 godine	8.2	1.60
		35 do 44 godine	6.7	1.93
		> 45 godina	6.2	2.64
		Ukupno	7.5	2.00
	Ukupno	< 24 godine	7.7	1.68
		25 do 34 godine	8.0	1.78
		35 do 44 godine	7.7	1.91
		> 45 godina	7.1	2.55
Ukupno		7.7	1.92	

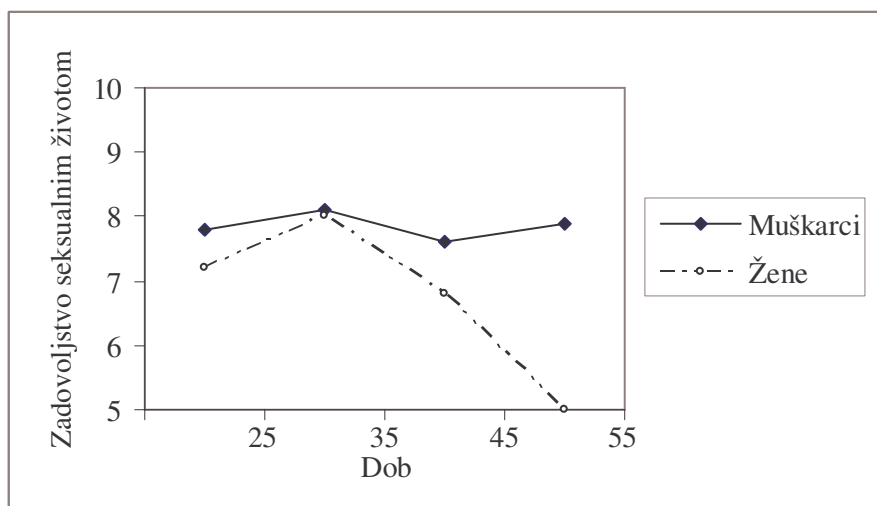
Slika 2. Utjecaj interakcije spola i dobi sudionika na procjene važnosti seksa u njihovom životu.

Post-hoc analiza utjecaja dobi otkrila je da su svojim seksualnim životom statistički značajno zadovoljniji sudionici u dobi do 34. godine u odnosu na one iznad 45. godine starosti. Statistički značajan efekt interakcije pokazao je da su muškarci kroz sve dobne skupine zadovoljniji seksom u odnosu na žene ($F(3,280) = 4.70$; $p < .01$, vidi sliku 3). Razlika u zadovoljstvu seksom između žena i muškaraca najmanja je u dobnoj skupini od 25 do 34 godine. Nakon toga seksualno zadovoljstvo žena pada i razlika između dvaju spolova s dobi se višestruko povećava u korist muškaraca.

Tablica 10

Aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena zadovoljstva seksualnim životom s obzirom na spol i dob sudionika

	Spol	Dob	<i>M</i>	<i>SD</i>
Zadovoljstvo seksualnim životom	Muškarci	< 24 godine	7.8	1.90
		25 do 34 godine	8.1	1.81
		35 do 44 godine	7.6	2.15
		> 45 godina	7.9	1.73
		Ukupno	7.9	1.86
	Žene	< 24 godine	7.2	2.54
		25 do 34 godine	8.0	1.35
		35 do 44 godine	6.8	2.40
		> 45 godina	4.9	2.71
		Ukupno	7.0	2.52
Ukupno	< 24 godine	7.4	2.34	
	25 do 34 godine	8.1	1.62	
	35 do 44 godine	7.2	2.28	
	> 45 godina	6.1	2.79	
	Ukupno	7.4	2.30	

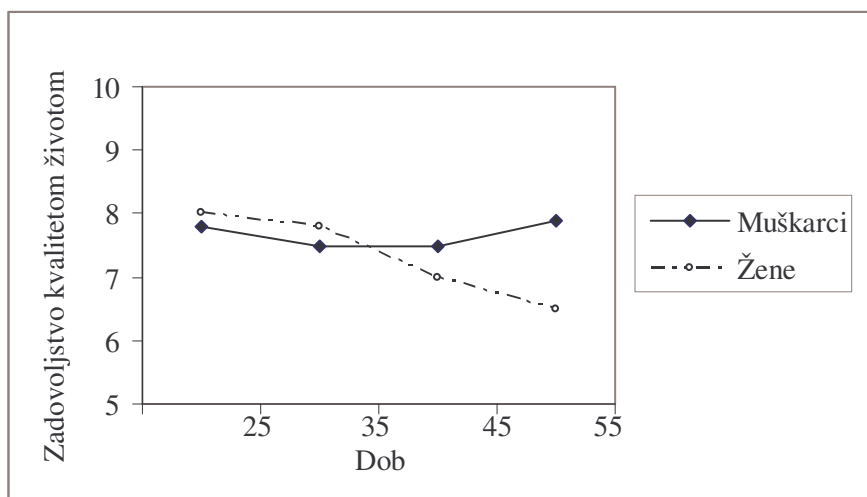
Slika 3. Utjecaj interakcije spola i dobi sudionika na procjene zadovoljstva seksualnim životom.

U tablici 11 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena zadovoljstva kvalitetom života s obzirom na spol i dob sudionika. Analiza varijance na spomenutim procjenama nije ukazala na statistički značajan efekt spola i dobi, no efekt interakcije pokazao se statistički značajnim. Muškarci i žene u dobi do 34 godine podjednako su zadovoljni kvalitetom svoga života, no zadovoljstvo žena od 35. godine nadalje počinje padati i razlika među spolovima se kod starijih od 45 godina utrostručava u korist muškaraca ($F(3,280) = 3.19; p < .05$, vidi sliku 4).

Tablica 11

Aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena zadovoljstva kvalitetom života s obzirom na spol i dob sudionika.

	Spol	Dob	<i>M</i>	<i>SD</i>
Zadovoljstvo kvalitetom života	Muškarci	< 24 godine	7.8	1.57
		25 do 34 godine	7.5	1.72
		35 do 44 godine	7.5	1.97
		> 45 godina	7.9	1.47
		Ukupno	7.7	1.66
	Žene	< 24 godine	8.0	1.35
		25 do 34 godine	7.8	1.41
		35 do 44 godine	7.0	2.48
		> 45 godina	6.5	1.03
		Ukupno	7.6	1.73
Ukupno	< 24 godine	7.9	1.43	
	25 do 34 godine	7.7	1.59	
	35 do 44 godine	7.3	2.22	
	> 45 godina	7.1	1.94	
	Ukupno	7.6	1.70	

Slika 4. Utjecaj interakcije spola i dobi sudionika na procjene zadovoljstva kvalitetom života.

Dodatna složena analiza varijance provedena je kako bi se provjerio utjecaj spola i dobi na ukupnu seksualnu aktivnost sudionika. Mjera ukupne seksualne aktivnosti sudionika definirana je kao zbroj čestine masturbacije, oralnog, vaginalnog, analnog i grupnog seksa. Rezultati deskriptivne analize tih pet varijabli prikazani su u tablici 12. Aritmetičke sredine i standardne devijacije ukupne seksualne aktivnosti s obzirom na spol i dob sudionika prikazane su u tablici 13. Analizom varijance utvrđeno je da su muškarci seksualno aktivniji od žena te da dob utječe na seksualnu aktivnost. Post-hoc analiza utjecaja dobi pokazala je da su sudionici u dobi do 34 godine statistički značajno

seksualno aktivniji u odnosu na sudionike starije od 35 godina. Efekt interakcije nije utvrđen.

Tablica 12

Aritmetičke sredine, standardne devijacije i dominantne vrijednosti za čestinu masturbacije, oralnog, vaginalnog, analnog i grupnog seksa s obzirom na spol sudionika.

Varijabla	Spol						Totalni raspon
	Muškarci		Žene		Ukupno		
	<i>M</i>	<i>D</i>	<i>M</i>	<i>D</i>	<i>M</i>	<i>D</i>	
Čestina masturbacije	4.6	6	3.2	2	3.8	4	1 - nikada
Čestina oralnog seksa	4.2	6	3.4	4	4.0	6	2 - rjeđe od jednom mjesečno
Čestina vaginalnog seksa	5.0	6	4.5	6	5.0	6	3 - jednom mjesečno
Čestina analnog seksa	1.8	1	1.3	1	1.7	1	4 - dva do tri puta mjesečno
Čestina grupnog seksa	1.1	1	1.9	1	1.0	1	5 - jednom tjedno
	0.64		0.32		0.0		6 - dva do tri puta tjedno
							7 - jednom ili više puta dnevno

Tablica 13

Aritmetičke sredine i standardne devijacije ukupne seksualne aktivnosti (totalni raspon od 5 do 35) s obzirom na spol i dob sudionika.

	Spol	Dob	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ukupna seksualna aktivnost	Muškarci	< 24 godine	17.0	4.84
		25 do 34 godine	17.6	3.55
		35 do 44 godine	14.9	2.45
		> 45 godina	13.5	3.60
		Ukupno	16.6	4.15
	Žene	< 24 godine	13.8	5.08
		25 do 34 godine	15.2	4.12
		35 do 44 godine	11.9	2.58
		> 45 godina	11.2	4.15
		Ukupno	13.8	4.63
Ukupno	< 24 godine	15.0	5.21	
	25 do 34 godine	16.4	3.99	
	35 do 44 godine	13.3	2.90	
	> 45 godina	12.4	3.93	
	Ukupno	15.0	4.63	

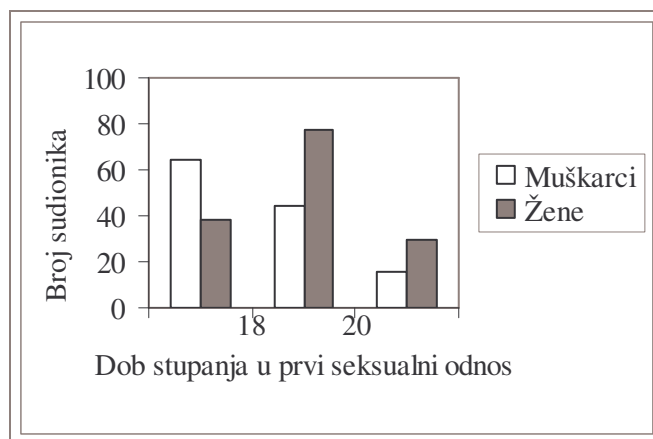
Naposljetku, t-testom je ispitan utjecaj spola na broj seksualnih partnera, a serijom Hi-kvadrat testova ispitano je na koji način spol i dob utječu na dob stupanja u prvi seksualni odnos, na čestinu upuštanja u seks za jednu noć, na sklonost sudionika

upuštanju u seksualni odnos sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma te na sudionikovu sklonost nevjeri. U tablici 14 prikazane su aritmetičke sredine, standardne devijacije i dominantne vrijednosti broja seksualnih partnera s obzirom na spol sudionika. Rezultati t-testa pokazali su da muškarci imaju više seksualnih partnera u odnosu na žene ($t(251) = 4.91; p < .01$).

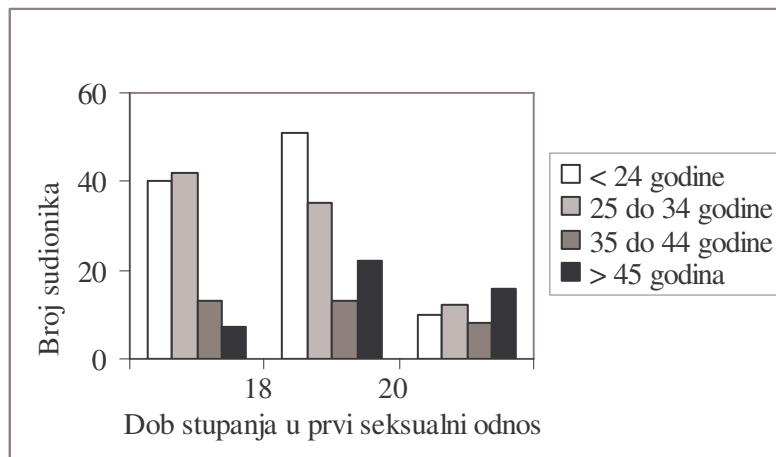
Tablica 14
Aritmetičke sredine, standardne devijacije i dominantne vrijednosti broja seksualnih partnera s obzirom na spol sudionika.

Varijabla	Spol						Totalni raspon
	Muškarci		Žene		Ukupno		
	<i>M</i>	<i>D</i>	<i>M</i>	<i>D</i>	<i>M</i>	<i>D</i>	
Broj seksualnih partnera	8.2	3	3.5	1	5.6	1	1 do 85 partnera
	10.83		2.75		7.79		

Rezultati Hi-kvadrat testova pokazali su da su muškarci skloniji upustiti se u prvi seksualni odnos prije 18. godine života, dok su žene sklonije upustiti se u prvi seksualni odnos nakon 18., odnosno 20. godine života ($\chi^2(3, N=224) = 12.77; p < .01$, vidi sliku 5). Također je utvrđeno da su sudionici u dobi do 34. godine starosti u prvi seksualni odnos većinom stupili prije 20. godine života, dok su sudionici stariji od 45 godina u odnosu na ostale dobne skupine u većoj mjeri u prvi seksualni odnos stupili nakon 20. godine života ($\chi^2(6, N=269) = 23.37; p < .01$, vidi sliku 6).

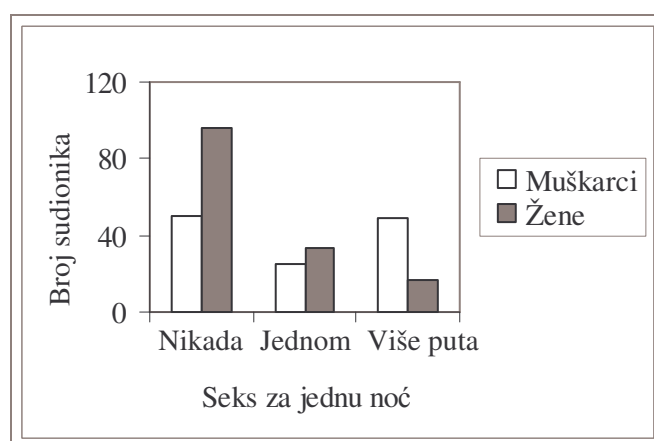

Slika 5. Razlike u dobi stupanja u prvi seksualni odnos s obzirom na spol sudionika.

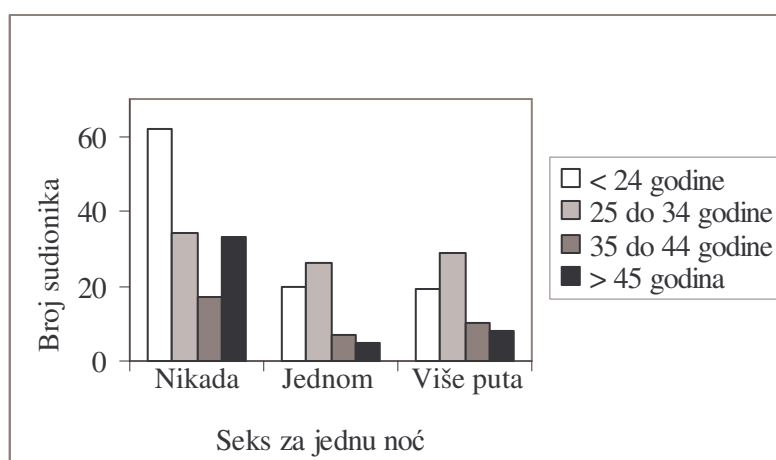

Slika 6. Razlike u dobi stupanja u prvi seksualni odnos s obzirom na dob sudionika

Muškarci se u odnosu na žene češće upuštaju u seks za jednu noć ($\chi^2(2, N=270) = 29.52; p < .01$, slika 7), a to je ponašanje kojem su s obzirom na dob najsklonije osobe u dobi od 25 do 34 godine. Među sudionicima starijim od 45 godina najviše je onih koji nikada nisu stupili u seks za jednu noć ($\chi^2(6, N=270) = 17.94; p < .01$, slika 8).

Slika 7. Razlike u čestini stupanja u seks za jednu noć s obzirom na spol sudionika.

Slika 8. Razlike u čestini stupanja u seks za jednu noć s obzirom na dob sudionika.

U tablici 15 prikazane su frekvencije odgovora na pitanja o nevjeri i sklonosti stupanju u seksualni odnos sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma s obzirom na spol sudionika. Hi-kvadrat testom utvrđeno je da su muškarci skloniji nevjeri ($\chi^2(1, N=222) = 5.25; p < .05$) i upuštanju u seksualni odnos sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma ($\chi^2(1, N=269) = 8.86; p < .01$) u odnosu na žene.

Tablica 15

Frekvencije odgovora na pitanja o nevjeri i sklonosti stupanju u seksualni odnos sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma s obzirom na spol sudionika.

Varijabla		Spol	
		Muškarci	Žene
Nevjera	Da	60 %	40%
	Ne	40%	60%
Seks sa nepoznatom osobom bez kondoma	Da	62%	38 %
	Ne	43%	57%

5. RASPRAVA

Istraživanje je imalo dvije zadaće: provjeriti pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti na hrvatskom uzorku sudionika i ispitati utjecaj spola i dobi ne samo na rezultate upitnika, već i neke osobitosti seksualnog ponašanja pojedinca kao što su čestina seksualne aktivnosti, nevjera, sklonost upuštanju u seks za jednu noć itd. Istraživanjem se željelo doprinijeti razvoju instrumentarija na hrvatskom jeziku namijenjenom ispitivanju ljudske seksualnosti te općenito razvoju istraživanja seksualnosti u Hrvatskoj.

Pouzdanost i valjanost Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti

Rezultati dobiveni u okviru provjere pouzdanosti VUS-a mogli bi se smatrati zadovoljavajućima. Cronbachovi alpha koeficijenti internalne konzistencije ljestvica VUS-a variraju od 0.71 do 0.91, a prosječna pouzdanost skala iznosi 0.83. Ovakvi su rezultati u skladu sa nalazima Snella, Fisher i Waltersa (1993) i nisu iznenađujući s obzirom na velike interkorelacije čestica pojedinih skala. No, pouzdanost ljestvica ne garantira i njihovu valjanost. Visoke interkorelacije pojedinih ljestvica VUS-a uputile su na postojanje latentnih varijabli tj. zajedničkih faktora koji uvjetuju rezultate na pojedinim grupama ljestvica. Stoga je odlučeno strukturu upitnika ispitati faktorskom

analizom. Prethodno faktorskoj analizi provjereno je li zadovoljen uvjet za provedbu takve složene statističke obrade: normalna distribucija varijabli.

Unatoč nalazu da distribucije rezultata na pojedinim ljestvicama odstupaju od normalnih, pravilnost utvrđena u tom odstupanju ponudila je opravdan razlog za provedbu faktorske analize. Naime, činjenica da su aritmetičke sredine postignute na ljestvicama koje su zahvaćale pozitivne aspekte seksualnosti (seksualno samopoštovanje, seksualna svjesnost, seksualna motiviranost, seksualna poduzetnost i seksualno zadovoljstvo) pomaknute prema višim vrijednostima te da su aritmetičke sredine skala koje ispituju negativne aspekte seksualnosti (seksualna anksioznost, seksualna depresivnost, vanjska seksualna kontrola, strah od spolnih odnosa i seksualno samomotrenje) pomaknute prema nižim vrijednostima mogu upućivati na dvije stvari. Prvo, moguće je da su sudionici, u svjesnoj ili nesvjesnoj želji da se prikažu u boljem svijetlu, sustavno precjenjivali pozitivne aspekte svoje seksualnosti te podcjenjivali njene negativne aspekte. Ovo objašnjeno nije teško prihvatiti, osobito kada se u obzir uzme osjetljivost ispitivane teme te teške posljedice koje negativna slika o pojedinačnoj seksualnosti može imati kako po njegovo samopoštovanje i samopouzdanje tako i po izgleda uspostavljanja seksualnih veza u budućnosti. S druge strane, postoji podjednaka mogućnost da su sudjelovanju u istraživanju koje se bavi seksualnošću bili skloniji oni koji u području seksualnosti „bolje kotiraju“ tj. oni koji imaju više seksualnog iskustva, osjećaju se uspješnima kada je njihov seksualni život u pitanju i zadovoljniji su njime.

Skloniji smo prikloniti se potonjem objašnjenju. Razlog tome su rezultati istraživanja Mestona i suradnika (1998) koji su pokazali da anonimni upitnici seksualnosti nisu pretjerano podložni svjesnom davanju socijalno poželjnih odgovora, točnije, upravljanju dojmovima. Upravljanje dojmovima situaciono je specifično i javlja se onda kada prikazivanjem u boljem svijetlu nešto dobivamo. Anonimna istraživanja smanjuju vjerojatnost „dobitka“ kao posljedice prikazivanja samoga sebe u boljem svijetlu pa je i motivacija za upravljanjem dojmovima smanjena. U prilog objašnjenju da su distorzije u distribuciji rezultata posljedica samoselekcije sudionika idu i nalazi da su u istraživanjima koja koriste upitničke mjere seksualnosti sklonije sudjelovati osobe bogatijeg seksualnog iskustva (Catania, McDermott i Pollack, 1986; Catania i sur., 1995; sve prema Wiederman, 1999), osobe koje doživljavaju manje seksualne krivnje i

imaju pozitivnije stavove prema seksualnosti (Strassberg i Lowe, 1995 prema Trivedi i Sabini, 1998) te osobe višeg seksualnog samopouzdanja koje su u ranijoj dobi stupile u prvi seksualni odnos (Wiederman, 1999).

Iz svih navedenih razloga, te s obzirom na to da su utvrđena odstupanja od normalne distribucije bila mala, odlučeno je provesti faktorsku analizu. Ta je odluka učvršćena nakon provođenja Kaiser-Meyer-Olkinovog testa koji ispituje koliko promatrane varijable psihometrijski pripadaju zajedno tj. koliko su pogodne za provedbu faktorske analize. Test je odabran zato što, uz pružanje informacija o pogodnosti matrice interkorelacija varijabli za faktorsku analizu, pruža i podatke o pogodnosti svake pojedine varijable za provedbu faktorske analize. Kaiser-Meyer-Olkinovi indeksi koji premašuju vrijednost od 0.80 smatraju se vrlo dobrima i preporuča se odbacivanje varijabli čiji Kaiser-Meyer-Olkinovi indeksi ne dosegnu taj prag (Fulgosi, 1984). Prema tom su kriteriju iz daljnje statističke obrade izostavljene ljestvice seksualne preokupacije (čestice 2, 14, 26, 38, 50) i unutarnje seksualne kontrole (čestice 3, 15, 27, 39, 51). Faktorska analiza preostalih podataka ukazala je na postojanje dvaju nezavisnih faktora koji objašnjavaju 65.5% ukupne varijance rezultata sudionika na VUS-u.

Prvi od faktora objašnjava 41.7% varijance rezultata i statistički značajno pozitivno korelira sa ljestvicama seksualne motiviranosti, seksualnog samopoštovanja, seksualne poduzetnosti, seksualne svjesnosti i seksualnog zadovoljstva. Faktor statistički značajno negativno korelira sa skalama straha od spolnih odnosa, seksualne anksioznosti i seksualne depresivnosti. Faktor broji 25 čestica, a njihov sadržaj i korelacije sa ukupnim rezultatom na faktoru prikazane su u prilogu 1. Istraživanje odnosa spomenutog faktora i kriterijskih varijabli važnosti seksualnog života, zadovoljstva seksualnim životom i zadovoljstva kvalitetom života pokazalo je da su sudionici koji su na 25 čestica toga faktora postigli više rezultate pridavali veću važnost seksu u svome životu te su izražavali veće zadovoljstvo svojim seksualnim životom i kvalitetom svoga života. Stoga je faktor interpretiran kao pozitivni aspekti seksualnosti.

Daljnje statističke analize pokazale su da na pozitivnim aspektima seksualnosti više rezultate postižu sudionici koji su seksualno aktivni u odnosu na one koji nikada nisu imali seksualne odnose, sudionici koji su ranije stupili u seksualne odnose, koji imaju

stalnog seksualnog partnera, koji nemaju djece te oni koji su bili nevjerni svom stalnom seksualnom partneru, koji imaju iskustvo stupanja u seks za jednu noć i koji su stupili u seksualne odnose sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma. Viši rezultati na pozitivnim aspektima seksualnosti znače i veći broj seksualnih partnera koje je pojedinac imao u životu te češću seksualnu aktivnost. Utvrđeni odnosi pozitivnih aspekata seksualnosti i svih navedenih varijabli logični su. Osobe koje su sigurne u sebe kao seksualne partnere, koje su svjesne svojih seksualnih potreba, želja i sklonosti, koje su seksualno motiviranije i koje su poduzetne kada je u pitanju njihov seksualni život su osobe kojima je seks vrlo bitan u životu i koje su vjerojatno spremne ulagati trud i vrijeme u stjecanje i razvoj seksualnih vještina te su i zadovoljnije svojim seksualnim životom. Osobe zadovoljnije svojim seksualnim životom iskazuju i veće zadovoljstvo kvalitetom svoga života općenito. To je veza koju su dosad utvrdila brojna istraživanja (McCabe i Cummins, 1998; Trudel i sur., 2000 prema Štulhofer i sur., 2004; Gott i Hinchliff, 2003), a kao glavni medijatori toga odnosa utvrđeni su odsustvo depresivnih simptoma, veće samopouzdanje sudionika i stabilnija izvanbračna veza ili brak (Heiman i LoPiccolo, 1988; Trudel i sur., 2000 sve prema Štulhofer i sur., 2004; Thiele, 2002). Teško je odrediti jesu li spomenute seksualne karakteristike pojedinca posljedica pozitivnih seksualnih iskustava ili neke osobe u startu imaju izraženije pozitivne seksualne karakteristike te su zbog njih seksualno aktivniji i kroz život stječu raznolika, bogata i zadovoljavajuća seksualna iskustva. Najizglednijim se čini da seksualne karakteristike pojedinca i njegova seksualna iskustava uzajamno pozitivno djeluju jedni na druge.

Ranije stupanje u seksualne odnose, veći broj partnera, čest seks za jednu noć i nezaštićen seks sa nepoznatom osobom rizična su seksualna ponašanja i njihova povezanost sa pozitivnim aspektima seksualnosti traži da se interpretacija faktora pojasni. „Pozitivni aspekti seksualnosti“ ne moraju značiti zdravu i odgovornu seksualnost, već mogu zahvaćati samo one aspekte seksualnosti koji dovode do veće seksualne aktivnosti, bogatijeg seksualnog iskustva i većeg zadovoljstva seksualnim životom. Za razvoj odgovorne seksualnosti vjerojatno su važnije neke druge karakteristike, poput osobina ličnosti pojedinca (Miller i sur., 2004; Schmitt, 2004). Nalaz koji sugerira da se roditeljstvo negativno odražava na pozitivni aspekte seksualnosti u skladu je sa nalazima istraživanja koja pokazuju da roditeljstvo negativno

utječe na seksualni interes i seksualnu aktivnost pojedinca (Blumstein i Schwartz, 1983; Greenblatt, 1983; Call i sur., 1995; Sydow, 1999). Autori spomenutih istraživanja vjeruju da roditeljstvo, osim što iziskuje veliku količinu vremena i energije, mijenja dinamiku partnerskog odnosa zbog nove socijalne uloge koju partneri stječu dobivanjem djeteta te kod većine parova sa sobom nosi pad u seksualnom interesu i čestini seksualnih odnosa.

Drugi faktor utvrđen faktorskom analizom rezultata VUS-a visoko pozitivno korelira sa ljestvicama seksualnog samomotrenja, seksualne anksioznosti, seksualne depresivnosti, vanjske seksualne kontrole i straha od spolnih odnosa te je u negativnoj korelaciji sa skalom seksualnog zadovoljstva. Broji 25 čestica, a njihov sadržaj i korelacije sa ukupnim rezultatom na faktoru prikazane su u prilogu 2. Faktor objašnjava 23.8% varijance rezultata, a ispitivanje njegove povezanosti sa kriterijskim varijablama otkrilo je statistički značajne negativne korelacije sa zadovoljstvom seksualnim životom te kvalitetom života sudionika. Stoga je faktor interpretiran kao negativni aspekti seksualnosti.

Daljnje statističke obrade pokazale su da više rezultate na negativnim aspektima seksualnosti postižu sudionici koji nemaju stalnog seksualnog partnera te oni koji svoje imovinsko stanje procjenjuju lošijim od imovinskog stanja drugih ljudi. Ako pojedinac osjeća tjeskobu i tugu vezano za svoja seksualna iskustva, ako osjeća strah prilikom pomisli na seksualni odnos te ako neprestano brine o tome što drugi misle o njegovom seksualnom životu, logično je da je nezadovoljan svojim seksualnim životom. To nezadovoljstvo može negativno utjecati na samopouzdanje i smanjiti izgleda za uspostavljanje stabilne i zadovoljavajuće seksualne veze što pak može smanjiti kvalitetu života. Kod tumačenja odnosa negativnih aspekata seksualnosti i imovinskog stanja sudionika, bitno je naglasiti da se u konkretnom pitanju kojim se ispitivalo imovinsko stanje sudionika nisu tražili objektivni pokazatelji (npr. plaća), već subjektivna procjena vlastitog imovinskog stanja u odnosu na imovinsko stanje drugih ljudi. Iako je moguće da osobe nižeg socio-ekonomskog statusa radi svakodnevnih egzistencijalnih briga trpe i porast negativnih faktora seksualnosti, moguće je i da osobe koje vlastiti seksualni život doživljavaju negativno, negativno doživljavaju i neke druge aspekte života pa im se tako čini da drugi ljudi žive mnogo kvalitetnije i bolje od njih samih. U podlozi

svakog ljudskog ponašanja su karakteristike ličnosti pojedinca te je moguće da pojedinci općenito skloni anksioznosti i depresiji na sve gledaju crnje, pa tako i na kvalitetu svog seksualnog života i kvalitetu života uopće.

Potrebno je naglasiti da nalazi ovog diplomskog rada bacaju sjenu na brojna istraživanja koja su koristila Višedimenzionalni upitnik seksualnosti te dobivene nalaze tumačila u terminima njegovih 12 ljestvica (Dupras, 1994; Linton i Wiener, 2001; Jellis, 2002; Gaither i Sellbom, 2003; Heaven i sur., 2003; Anderson i Newton, 2004). Izuzetno visoke korelacije među nekim ljestvicama VUS-a, na koje su ukazali i Snell, Fisher i Walters (1993), trebale su kod istraživača pobuditi sumnju u to što se točno mjeri svakom pojedinom skalom. Problematičnom se trebala činiti i činjenica da svaki od 12 konstrukata koje bi VUS trebao mjeriti sačinjava svega 5 čestica. Valja zaključiti da postoje indikacije o neopravdanosti tumačenja rezultata ovako konstruiranog mjernog instrumenta u terminima njegovih 12 skala te da bi privremeno rješenje, sve dok se postojeći instrument ne doradi, moglo biti tumačenje rezultata VUS-a u terminima faktora.

Utjecaj spola i dobi na rezultate Višedimenzionalnog upitnika seksualnosti i neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika

Odgovaranje na drugi problem ovog diplomskog rada u određenoj je mjeri otežano zbog poteškoća u prikupljanju podataka sudionika starijih od 35 godina. Sa porastom dobi iznad navedene granice sve je manje sudionika bilo voljno sudjelovati u istraživanju o seksualnosti. Unatoč jamčenju njihove anonimnosti, izražavali su bojazan da će njihovi podaci biti povezani sa njihovim imenom i zlorabljani. Mnogi su komentirali da nemaju gdje ispuniti upitnik: radno mjesto ne pruža dovoljno privatnosti, a ispunjavanje kod kuće otvara mogućnost da će njihovi seksualni partneri pročitati ispunjeni upitnik. Nadalje, od ukupnog broja sudionika njih u pravilu 15-20% nije odgovaralo na pitanja o čestini masturbacije, oralnog, analnog i grupnog seksa. Ispočetka se činilo da je takav postotak neodgovaranja posljedica nedovoljno jasnih uputa vezanih za odgovaranje na navedena pitanja, no tada je ustanovljeno da svega 7% sudionika nije dogovorilo na isti tip čestice koja je ispitivala čestinu vaginalnog seksa. Vaginalni seks očito nije u istom rangu kao ostali oblici seksualne aktivnosti poput masturbacije, oralnog, analnog i

grupnog seksa. Prihvaćenost vaginalnog seksa kao uobičajenog oblika seksualne aktivnosti vjerojatno je uvjetovana njegovom biološkom nužnosti u svrhu reprodukcije. Prihvaćanje ostalih oblika seksualne aktivnosti kao uobičajenih i normalnih vjerojatno u većoj mjeri ovisi o faktorima poput seksualnih stavova pojedinca, njegove religijske orijentacije, kulture u kojoj živi i slično. Zanimljivo je da se postotak sudionika koji ne odgovara na pitanja o čestini masturbacije, oralnog, analnog i grupnog seksa sa dobi povećava. Na spomenute čestice ne odgovara 6-10% sudionika u dobi do 34 godine, a sudionici stariji od 35 godina preskaču navedena pitanja u čak 31-36% slučajeva. U oba je slučaja postotak neodgovaranja na česticu istog tipa vezanu za vaginalni seks barem upola manji. Pretpostavlja se je sve navedeno posljedica manje konzervativnih stavova o seksualnosti u mlađih sudionika, što umanjuje njihovu inhibiranost prilikom odgovaranja na pitanja o vlastitim seksualnim iskustvima. Također je moguće da mlađi sudionici, a dobar dio njih su studenti, imaju više iskustva sa sudjelovanjem u istraživanjima te zbog pozitivnih iskustava ukazuju i više povjerenja istraživaču kada se radi o jamčenju njihove anonimnosti i tajnosti pruženih informacija.

Ispitivanje utjecaja spola i dobi na rezultate VUS-a i neke osobitosti seksualnog ponašanja sudionika u velikoj su mjeri u skladu sa dosadašnjim nalazima istraživanja utjecaja spola i dobi na seksualnost (Oliver i Hyde, 1995, Johannes i Avis, 1997; Upchurch, 1998; Štulhofer i sur., 2004). Više muškarca nego žena u prvi seksualni odnos stupa prije 18. godine života i muškarci su općenito seksualno aktivniji u odnosu na žene. Imaju više seksualnih partnera kroz život, više ih priznaje da su bili nevjerni svom stalnom seksualnom partneru, a i skloniji su rizičnom seksualnom ponašanju poput upuštanja u seks za jednu noć i stupanja u seksualni odnos sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma. Symonsova sociobiološka teorija seksualnosti (1987 prema Hyde, 1994), spomenuta u uvodu, objašnjava razlike u broju seksualnih partnera muškaraca i žena razlikama u značenju koje potencijalno začecije ima za muškarce i žene. Zbog trudnoće i brige o djetetu potencijalno začecije najčešće iziskuje mnogo više roditeljskog ulaganja žene, nego muškarca, a roditeljsko je ulaganje prema Bussu (1998 prema Drigotas i Barta, 2001) obrnuto proporcionalno vremenu koje se troši na traženje potencijalnih seksualnih partnera. Stoga su žene pažljivije u izboru seksualnih partnera i kroz život ih imaju manje u odnosu na muškarce. Utvrđenim spolnim razlikama u seksualnom ponašanju doprinose i kulturalni faktori poput dvostrukog standarda, tj.

različite procjene prikladnosti istog seksualnog ponašanja ovisno o tome je li akter žena ili muškarac. Veliko seksualno iskustvo muškarca najčešće će unaprijediti njegov socijalni status, dok će ista količina seksualnog iskustva često negativno utjecati na socijalni status žene (Hyde, 1994). Stoga su žene manje sklone imati ili izvještavati o većem broju seksualnih partnera i upuštanju u seksualna ponašanja poput nevjere i seksa za jednu noć u strahu od socijalne osude. Ispitivanje utjecaja dobi na seksualno ponašanje sudionika pokazalo je da su mlađi sudionici u ranijoj dobi stekli svoja prva seksualna iskustva u odnosu na starije sudionike. Polagano spuštanje dobne granice stupanja u prvi seksualni odnos iz generacije u generaciju na hrvatskom su uzorku ustanovili Štulhofer i Gregurović (2003), a taj je trend poznat i potvrđivan u zapadnim društvima posljednjih 50ak godina (Hyde, 1994). Seksualna aktivnost sudionika, kao što je i sugerirala literatura (Johannes i Avis, 1997; Thiele, 2002; Beutel i sur., 2004), sa dobi pada vjerojatno uslijed povećanja proporcije oboljelih od bolesti koje mogu omesti seksualnu aktivnost poput hipertenzije, srčanih bolesti i reume (Trudel i sur., 2000; Bancroft, 2002 sve prema Štulhofer i sur., 2004) te povećanja incidencije seksualnih poremećaja (Johannes i Avis, 1997). Također, stariji su sudionici u odnosu na mlađe manje skloni rizičnom seksualnom ponašanju poput upuštanja u seks za jednu noć. Razlog tome mogla bi biti činjenica da su žene općenito manje sklone upuštanju u seks za jednu noć, a čine 61% uzorka u dobi iznad 45 godina starosti.

Istraživanje utjecaja spola i dobi na faktore VUS-a pokazalo je da spol i dob utječu samo na pozitivne aspekte seksualnosti. Muškarci na faktoru koji zahvaća pozitivne aspekte seksualnosti postižu više rezultate u odnosu na žene, a isto vrijedi i za sudionike do 34 godine starosti u odnosu na one starije od 45 godina. Efekt interakcije spola i dobi sugerira da muškarci kroz sve dobne skupine postižu više rezultate na pozitivnim aspektima seksualnosti u odnosu na žene, a ta se razlika višestruko povećava od 35. godine života nadalje. Odnos spola, dobi i pozitivnih aspekata seksualnosti u skladu je sa svim dosad utvrđenim rezultatima. Ako je utvrđeno da su pozitivni aspekti seksualnosti povezani sa većim brojem partnera i bogatijim seksualnim iskustvom, a to su pak u većoj mjeri karakteristike muškog spola, tada ne čudi što upravo muškarci u svim dobnim skupinama postižu više rezultate na faktoru koji je povezan sa sigurnošću u sebe kao seksualnog partnera, sviješću o svojim seksualnim potrebama i sklonostima, seksualnom motiviranosti i poduzetnosti kada je u pitanju seksualni život. Nije utvrđen

utjecaj spola i dobi na negativne aspekte seksualnosti. Negativni aspekti seksualnosti povezani su sa sviješću i vođenjem brige o tome što drugi misle o seksualnom životu sudionika, osjećanjem tjeskobe, tuge i straha u vezi vlastitog seksualnog života te vjerovanjem da je seksualni život nešto što je izvan kontrole pojedinca i ovisi o vanjskim faktorima na koje se ne može utjecati. U pregledanoj literaturi nema indikacija da su navedeni aspekti seksualnosti spolno ili dobno specifični. Naposljetku, važno je istaći da pošto su pozitivni aspekti seksualnosti i negativni aspekti seksualnosti nezavisni, treba razlikovati značenje niskog rezultata na pozitivnim aspektima seksualnosti od visokog rezultata na negativnim aspektima seksualnosti, unatoč tome što su i jedni i drugi povezani sa nižim seksualnim zadovoljstvom i nižom kvalitetom života.

Ispitan je utjecaj spola i dobi na tri kriterijska pitanja o važnosti seksa u životu sudionika, o zadovoljstvu seksualnim životom i o zadovoljstvu sudionika kvalitetom života. Pokazalo se da je muškarcima seks važniji nego ženama, no statistički značajan efekt interakcije spola i dobi sugerirao je da nije svejedno koju dobnu skupinu uzimamo u obzir kada govorimo o važnosti seksa u životu muškaraca i žena. Naime, seksualni život muškarcima i ženama u dobi do 34. godine podjednako je bitan. U dobnim skupinama od 35 godina nadalje muškarci seksu pridaju sve veću važnost, dok istovremeno važnost seksa u životu žena pada te se razlika među spolovima okreće u korist muškaraca i mnogostruko uvećava. Kada je u pitanju seksualno zadovoljstvo, muškarci su seksualnim životom zadovoljniji nego žene, a seksualno zadovoljstvo pada sa dobi. Efekt interakcije otkriva da su muškarci zadovoljniji seksualnim životom u odnosu na žene kroz sve dobne skupine. Pri tome se muško zadovoljstvo seksualnom životom sa dobi vrlo malo mijenja, dok žensko zadovoljstvo doživljava velike oscilacije: žene u dobi od 25 do 34 godine najzadovoljnije su seksom, žene mlađe od 25 godina i one u dobi od 35 do 44 godine nešto su manje zadovoljne, a nakon 45. godine života zadovoljstvo seksom u žena drastično pada. Efekt interakcije utvrđen na varijabli zadovoljstva kvalitetom života pokazuje da je zadovoljstvo životom žena i muškaraca u dobi do 34. godine podjednako. Nakon 35. godine muškarci izražavaju sve veće zadovoljstvo kvalitetom svoga života, dok zadovoljstvo žena pada. Time se razlike među spolovima višestruko povećavaju u korist muškaraca.

U pokušaju da se protumače navedeni nalazi treba uzeti u obzir da je efekt dobi u ovom istraživanju ispitan transverzalno, a ne longitudinalno i da su sudionici različitih dobnih skupina odrastali u različitim vremenima i društvenim uvjetima. Te su razlike u nekoj mjeri mogle doprinijeti razlikama koje su s obzirom na dobnu skupinu dobivene u važnosti koju pojedinci pridaju seksu, zadovoljstvu seksualnim životom i zadovoljstvu kvalitetom života. Istraživanja koja pokazuju da se razlike u seksualnost žena i muškarca iz generacije u generaciju smanjuju (Oliver i Hyde, 1995) idu u prilog nalazu ovog diplomskog rada da su razlike između muškaraca i žena u važnosti seksualnog života i zadovoljstva seksualnim životom znatno manje u mlađim dobnim skupinama, nego onim starijima. Društvene promjene izazvane otkrićem kontracepcije, ulaskom žena u svijet rada, njihovom većom ekonomskom neovisnošću i emancipacijom odrazile su se na seksualnost žena i doprinijele smanjenju razlika među spolovima kada je o seksu riječ. No, činjenica da od 35. godine života nadalje važnost seksa u životu žena i njihovo seksualno zadovoljstvo naglo pada sugerira da razlike i dalje postoje.

Objašnjenje spomenutih razlika moglo bi biti da u Hrvatskoj u većini obitelji dobar dio obaveza i brige oko djece i kućanstva snose žene. Kada se tome pridoda podatak da je većina sudionika, a tu spadaju i sudionice, koji su sudjelovali u ovom istraživanju radno aktivno može se zaključiti kako uslijed svih navedenih socijalnih uloga koje žena mora ispunjavati uloga ljubavnice s dobi može izgubiti na važnosti. Statistički značajna i umjereno visoka pozitivna korelacija utvrđena između važnosti seksualnog života i zadovoljstva njime ($r(281) = .56; p < .01$) ukazuje da su osobe koje seksu pripisuju manju važnost sklone biti i manje zadovoljne svojim seksualnim životom. Pad važnosti seksa u životu žena i pad njihovog seksualnog zadovoljstva mogao bi se povezati i s opadanjem kvalitete intimne veze sa dobi (Treas i Giesen, 2000; Štulhofer i sur., 2004;). Pošto su žene manje sklone nevjeri i usputnom seksu u odnosu na muškarce, pad kvalitete veze mogao bi imati veći negativni utjecaj na njihov seksualni život nego što ima na seksualni život muškaraca. Jednako tako moguće je i da izraženija depresivnost žena (Davison i Neale, 1998) doprinosi padu važnosti seksa u njihovom životu te padu zadovoljstva seksualnim životom. Buduća bi istraživanja svakako trebala seksualno zadovoljstvo, pozitivne i negativne aspekte seksualnosti dovesti u vezu sa osobinama ličnosti pojedinca. Utvrđeni znatno sporiji pad muškog seksualnog zadovoljstva s dobi u odnosu na ono žena utvrdio je i Štulhofer i sur. (2004). Evolucijski gledano, seksualni

interes i seksualna aktivnost muškaraca sa dobi ne pada, jer muškarci sa dobi ne gube reproduksijsku moć (Miller, 2000 prema Štulhofer i sur., 2004), a društvene norme prema kojima muškarci znatno sporije gube seksualnu privlačnost nego žene stvaraju socijalnu atmosferu u kojoj su negativne reakcije društva na seksualnu aktivnost muškaraca u poznijoj dobi rijetke, što im omogućava da svoje seksualno zadovoljstvo kroz život održavaju stabilnim (Wiederman, 1997 prema Štulhofer i sur., 2004). Spolne razlike u kvaliteti života u korist muškaraca koje se sa dobi povećavaju nalaz je koji su utvrdila i druga istraživanja (Gamma i Angst, 2001; Heinonen i sur., 2001; Guallar-Castillón i sur., 2005;). Autori smatraju da se pojmovi kvalitetnog života za muškarce i žene kvalitativno razlikuju. Žene kvalitetu života povezuju sa više faktora u odnosu na muškarce, poput fizičkog i psihičkog zdravlja, odnosa sa partnerom, odnosa sa djecom, zadovoljstvom poslom, stresom itd. (Gamma i Angst, 2001). Pošto dobar dio navedenih faktora, poput fizičkog zdravlja, psihičkog zdravlja i kvalitete veze, sa dobi slabi pada i kvaliteta života pojedinca. Objašnjenju razlike u kvaliteti života sudionika doprinose i istraživanja koja su pokazala da osobe zadovoljnije svojim seksualnim životom iskazuju i veće zadovoljstvo kvalitetom svoga života (McCabe i Cummins, 1998; Trudel i sur., 2000 prema Štulhofer i sur. 2004; Gott i Hinchliff, 2003), a u prilog im ide i umjereno visoka pozitivna korelacija između zadovoljstva seksualnim životom i kvalitetom života utvrđena ovim istraživanjem ($r(281) = .52; p < .01$).

Naposljetku, na eksplorativnoj razini istražen je utjecaj važnosti vjere u životu sudionika na faktore VUS-a te varijable dobi stupanja u prvi seksualni odnos, broja seksualnih partnera, dužine stalne seksualne veze, nevjere, čestine stupanja u seks za jednu noć, sklonost stupanju u seksualne odnose sa nepoznatom osobom bez korištenja kondoma i ukupne čestine seksualne aktivnosti. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati. Istraživanje Johannesa i Avisa (1997) utvrdilo je da religioznost sudionika ne utječe na čestinu njihovih seksualnih aktivnosti, no postoje nalazi prema kojima religioznost pozitivno korelira sa dobi stupanja u prvi seksualni odnos (Billy, Brewster i Grady, 1994; Wilcox i sur., 2001 sve prema Jones i sur., 2005) te negativno korelira sa brojem seksualnih partnera kroz život (Miller i Gur, 2002 prema Jones i sur., 2005). Jedan od razloga nepodudarnosti rezultata spomenutih istraživanja i rezultata ovog diplomskog rada mogao bi biti način mjerenja religioznosti sudionika. Većina spomenutih istraživanja koristila je objektivnu mjeru religioznosti: frekvenciju odlaska

u crkvu. U ovom je diplomskom radu korištena subjektivna mjera religioznosti tj. važnost vjere u životu sudionika. Objektivne i subjektivne mjere religioznosti mogu, ali i ne moraju međusobno korelirati. Moguće je da osobe kojima je vjera važna u životu, a pri tom nisu skloni sudjelovanju u crkvenim obredima, na drugačiji način promatraju odnos religije i seksualnosti te ne drže u tolikoj mjeri do crkvenih propisa (bračna čistoća, monogamnost, seks u službi reprodukcije, a ne užitka) i načina reguliranja seksualnog ponašanja pojedinca.

5. ZAKLJUČAK

Iako postoji velika potreba za psihometrijskim instrumentima na hrvatskom jeziku koji ispituju aspekte ljudske seksualnosti, ovo istraživanje pokazalo je da se instrumente koji su dostupni za prijevod i korištenje ne smije nekritično preuzimati i uporabljati. Prije korištenja svakog mjernog instrumenta na potpuno novom uzorku potrebno je provjeriti njegove psihometrijske karakteristike kako bi se povećala sigurnost istraživača i akademske zajednice da se dobiveni rezultati i ponuđena tumačenja zaista odnose na ono čime se bave. Instrument korišten u ovom diplomskom radu, unatoč brojnim referencama u uglednim psihološkim časopisima, pokazao se neadekvatnim i tumačenje rezultata postignutih na Višedimenzionalnom upitniku seksualnosti u terminima njegovih 12 subskala pokazalo se neopravdanim. Nalazi sugeriraju tumačenje rezultata u terminima latentnih varijabli tj. faktora. Nadalje, većina spolnih i dobnih razlika u seksualnosti koje su utvrđene u ovom istraživanju u skladu je sa trendovima koje su utvrdili inozemni istraživači: razlike među spolovima u seksualnosti iz generacije u generaciju sve su manje, no muškarci i dalje ranije ulaze u seksualne odnose, seksualno su aktivniji i skloniji rizičnom seksualnom ponašanju. Zadnje navedeno potrebno je detaljnije istražiti, jer gotovo svaki treći sudionik ovog istraživanja izvještava o stupanju u nezaštićeni seksualni odnos sa nepoznatom osobom. Naposljetku, potrebno je istaći da se metoda poznatih skupina pokazala nezahvalnom za prikupljanje podataka o seksualnosti sudionika u dobi od 35 do 60 godina. Čini se da bi seksualnost spomenutih dobnih skupina bilo bolje zahvatiti nekom drugom metodom, poput poštanskog upitnika. Unatoč njenim nedostacima bilo bi omogućeno dopiranje do većeg broja sudionika, a zbog izostanka direktnog susreta sa istraživačem moguće je da bi

sudionici osjećali veću sigurnost u anonimnost podataka koje pružaju te bi bili spremniji sudjelovati u istraživanju.

6. REFERENCE

- Anderson, P.B. i Newton, M. (2004). Predicting the Use of Sexual Initiation Tactics in a Sample of College Women. *Electronic Journal of Human Sexuality*, 7. <http://www.ejhs.org/>.
- Beutel, M.E., Weidner, K., Schwarz, R. i Brähler, E. (2004). Age-related Complaints in Women and their Determinants Based on a Representative Community Study. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 117, 204-212.
- Blumstein, P. i Schwartz, P. (1983). *American Couples*. New York:William Morrow.
- Bognar, G. (2005). The Concept of Quality of Life. *Social Theory and Practice*, 31(4), 561-580.
- Call, V., Sprecher, S. i Schwartz, P. (1995). The Incidence and Frequency of Marital Sex in a National Sample. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 639-652.
- Castelo-Branco, C., Blumel, J.E., Araya, H., Riquelme, R., Castro, G., Haya, J. i Gramegna, G. (2003). Prevalence of Sexual Dysfunction in a Cohort of Middle-aged Women: Influences of Menopause and Hormone Replacement Therapy. *Journal of Obstetrics and Gynecology*, 23(4), 426-430.
- Davison, G.C. i Neale, J.M. (1998). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Deeks, A.A. i McCabe, M.P. (2001). Sexual Function and the Menopausal Woman: The Importance of Age and Partner's Sexual Functioning. *Journal of Sex Research*, 38(3).
- Dennerstein, L., Lehert, P., Burger, H. i Guthrie, J. (2005). Sexuality. *The American Journal of Medicine*, 118(12B), 59S-63S.
- Drigotas, S.M. i Barta, W. (2001). The Cheating Heart: Scientific Explorations of Infidelity. *Current Directions in Psychological Science*, 10(8), 177-180.
- Dunn, K.M., Croft, P.R. i Hackett, G.I. (2000). Satisfaction in the Sex Life of a General Population Sample. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26, 141-151.
- Dupras, A. (1994). Internalized Homophobia and Psychosexual Adjustment among Gay Men. *Psychological Reports*, 75(1), 23-28.
- Ferriss, A.L. (2002). Religion and the Quality of Life. *Journal of Happiness Studies*, 3, 199-215.

- Friedman, R.C. i Downey, J.I. (2000). Discussing Sex in the Psychotherapeutic Relationship. *Psychiatric Times*, 17(7).
- Fulgosi, A. (1984). *Faktorska analiza*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gaither, G.A. i Sellbom, M. (2003). The Sexual Sensation Seeking Scale: Reliability and Validity within a Heterosexual College Student Sample. *Journal of Personality Assessment*, 81(2), 157-167.
- Gamma, A. i Angst J. (2001). Concurrent Psychiatric Comorbidity and Multimorbidity in a Community Study: Gender Differences and Quality of Life. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 251(2), 43-46.
- Gott, M. i Hinchliff, S. (2003). How Important is Sex in Later Life? The Views of Older People. *Social Science & Medicine*, 56, 1617-1628.
- Greenblatt, C.S. (1983). The Salience of Sexuality in the Early Years of Marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 289-300.
- Guallar-Castillón, P., Sendino, Á.R., Banegas, J.R., López-García, E. i Rodríguez-Artalejo, F. (2005). Differences in Quality of Life between Women and Men in the Older Population of Spain. *Social Science and Medicine*, 60, 1229-1240.
- Heaven, P.C.L., Crocker, D., Edwards, B., Preston, N., Ward, R. i Woodbridge, N. (2003). Personality and Sex. *Personality and Individual Differences*, 35, 411-419.
- Heinonen, H., Volin, L., Uutela, A., Zevon, M., Barrick, C. i Ruutu, T. (2001). Gender-associated Differences in the Quality of Life after Allogeneic BMT. *Bone Marrow Transplantation*, 28, 503-509.
- Hiller, J. (2005). Gender Differences in Sexual Motivation. *Journal of Men's Health & Gender*, 2(3), 339-345.
- Hyde, J.S. (1994). *Understanding Human Sexuality*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Hyde, J.S. (2005). The Gender Similarities Hypothesis. *American Psychologist*, 60(6), 581-592.
- Hyde, J.S., DeLamater, J.D. i Durik, A.M. (2001). Sexuality and the Dual-earner Couple, Part II: Beyond the Baby Years. *Journal of Sex Research* 38(1), 10-23.
- Jellis, J. B. (2002). Attachment Style, Working Models of Sexuality and their Relation to Safer Sex Behaviour in Young Adults. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 62(11B).
- Johannes, C.B. i Avis, N.E. (1997). Gender Differences in Sexual Activity among Mid-aged Adults in Massachusetts. *Mauritas: Journal of the Climacteric & Postmenopause*, 26, 175-184.

- Jones, R.K., Darroch, J.E. i Singh, S. (2005). Religious Differentials in the Sexual and Reproductive Behaviors of Young Women in the United States. *Journal of Adolescent Health, 36*, 279-288.
- Kaplan, H.S. (2003). *Psihoterapija poremećaja seksualne želje – problemi spolnog funkcioniranja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Koukounas, E. i Letch, M.L. (2001). Psychological Correlates of Perception of Sexual Intent in Women. *The Journal of Social Psychology, 141*(4), 443-456.
- Krković, A. (1979). *Elementi psihometrije I*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Linton, D.K. i Wiener, N.I. (2001). Personality and Potential Conceptions: Mating Success in a Modern Western Male Sample. *Personality and Individual Differences, 31*(5), 675-688.
- Luria, Z., Friedman, S. i Rose, M.D. (1987). *Human Sexuality*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Mamula, M. (1994). *Znanja, stavovi i ponašanje u vezi sa spolnošću kod studenata*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Matković, L.H. (2004). *Rješavanje seksualnih problema*. Zagreb: Profil.
- McCabe, M.P. i Cummins, R.A. (1998). Sexuality and Quality of Life among Young People. *Adolescence, 33*(132), 761-774.
- Meston, C.M., Heiman, J.R., Trapnell, P.D. i Paulhus, D.L. (1998). Socially Desirable Responding and Sexuality Self-reports. *Journal of Sex Research, 35*(2).
- Metz, M.E. i Miner, M.H. (1998). Psychosexual and Psychosocial Aspects of Male Aging and Sexual Health. *Journal of Human Sexuality, 7*(3).
- Miller, J.D., Lynam, D., Zimmerman, R.S., Logan, T.K., Leukefeld, C. i Clayton, R. (2004). The Utility of the Five Factor Model in Understanding Risky Sexual Behavior. *Personality and Individual Differences, 36*, 1611-1626.
- Nemčić, N., Novak, S., Marić, L., Novosel, I., Kronja, O., Hren, D., Marušić, A. i Marušić, M. (2005). Development and Validation of Questionnaire Measuring Attitudes towards Sexual Health among University Students. *Croatian Medical Journal, 46*(1), 52-57.
- Ojanlatva, A., Helenius, H., Rautava, P., Ahvenainen, J. i Koskenvuo, M. (2003). Will Childhood Relationship with Parents Contribute to a Satisfying Sex Life?. *Sexual and Relation Therapy, 18*(2), 205-214.

- Oliver, M.B. i Hyde, J.S. (1995). Gender differences in sexuality: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 117(1), 146-154.
- Pariser, S.F. i Niedermier, J.A. (1998). Sex and the Mature Woman. *Journal of Women's Health*, 7(7), 849-859.
- Petz, B. (1997). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pinel, J.P.J. (2002). *Biološka psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Schmitt, D.P. (2004). The Big Five Related to Risky Sexual Behaviour Across 10 World Regions: Differential Personality Associations of Sexual Promiscuity and Relationship Infidelity. *European Journal of Personality*, 18, 301-319.
- Snell, W.E., Fisher, T.D. i Walters, A.S. (1993). The Multidimensional Sexuality Questionnaire: An Objective Self-report Measure of Psychological Tendencies Associated with Human Sexuality. *Annals of Sex Research*, 6, 27-55.
- Snell, W.E., Fisher, T.D. i Walters, A.S. (1997). *The Multidimensional Sexuality Questionnaire (MSQ)*. <http://www4.semo.edu/snell/scales/MSQ.htm>.
- Snell, W.E., Fisher, T.D. i Walters, A.S. (2001). Chapter 7: The Multidimensional Sexuality Questionnaire: An Objective Self-report Measure of Psychological Tendencies Associated with Human Sexuality. W.E. Snell, T.D. Fisher, A.S. Walters (Eds.). *New Directions in the Psychology of Human Sexuality: Research and Theory*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications. <http://cstl-cla.semo.edu/snell/books/sexuality/sexuality.htm>.
- Sprecher, S. (1998). Social Exchange Theories and Sexuality. *Journal of Sex Research*, 35(1).
- Sydow, K. (1999). Sexuality during Pregnancy and after Childbirth: A Metacontent Analysis of 59 Studies. *Journal of Psychosomatic Research*, 47(1), 27-49.
- Štulhofer, A., Zelenbrz, J., Landripet, I., Kuti, S. i Gregurović, M. (2004). Spol, starenje i seksualnost: struktura i dinamika seksualnog zadovoljstva u heteroseksualnom uzorku urbanih žena i muškaraca. *Društvena istraživanja*, 13(6), 989-1010.
- Štulhofer, A. i Gregurović, M. (2003). Seksualno zdravlje, zadovoljstvo i seksualna orijentacija žena. *Društvena istraživanja*, 12(5), 613-634.
- Taleporos, G. i McCabe M.P. (2002). Development and Validation of the Physical Disability Sexual and Body Esteem Scale. *Sexuality and Disability*, 20(3), 159-176.
- Taleporos, G. i McCabe, M.P. (2003). Relationships, Sexuality and Adjustment among People with Physical disability. *Sexual and Relationship Therapy*, 18(1), 25-41.

- Thiele, A. (2002). Middle-aged Men: Sexuality and Well-being. *International Congress Series, 1229* (str.53-60). Lecture given on the 5th European Congress on Menopause in Copenhagen, Denmark, July, 2000. Elsevier Science.
- Treas, J. i Giesen, D. (2000). Odds of Spousal Infidelity are Influenced by Social and Demographic Factors. *Journal of Marriage and the Family, 62*(1), 48-60.
- Trivedi, N. i Sabini, J. (1998). Volunteer Bias, Sexuality and Personality. *Archives of Sexual Behavior, 27*(2), 181-195.
- Upchurch, D.M. (1998), Gender and Ethnic Differences in the Timing of First Sexual Intercourse. *Family Planning Perspectives, 30*(3).
- Weis, D.L. (1998). The Use of Theory in Sexuality Research. *Journal of Sex Research, 35*(1), 1-9.
- Wiederman, M.W. (1999). Volunteer Bias in Sexuality Research Using College Student Participants. *Journal of Sex Research, 36*(1), 59-66.
- Yarhouse, M.A. (2005). Constructive Relationships Between Religion and the Scientific Study of Sexuality. *Journal of Psychology and Christianity, 24*(1), 29-35.

Prilog 1

Korelacija 25 čestica pozitivnih aspekata seksualnosti sa ukupnim rezultatom na pozitivnim aspektima seksualnosti.

Redni broj*	Čestica	Korelacija
17.	Spreman sam posvetiti vremena i truda seksu.	$r(290) = 0.75; p < .01$
5.	Vrlo sam motiviran biti seksualno aktivan.	$r(290) = 0.73; p < .01$
29.	Imam snažnu želju biti seksualno aktivan.	$r(290) = 0.70; p < .01$
41.	Veoma mi je bitno biti seksualno aktivan.	$r(290) = 0.70; p < .01$
49.	Siguran sam u sebe tokom seksualnog susreta.	$r(290) = 0.70; p < .01$
7.	Poduzetan sam kada se radi o mom seksualnom životu.	$r(290) = 0.69; p < .01$
53.	Težim uvijek biti seksualno aktivan.	$r(290) = 0.69; p < .01$
13.	Dosta sam dobar seksualni partner.	$r(290) = 0.66; p < .01$
60.	Veoma sam zadovoljan svojim seksualnim životom.	$r(290) = 0.65; p < .01$
37.	Samog bih sebe povoljno ocijenio kao seksualnog partnera.	$r(290) = 0.62; p < .01$
55.	Kada je u pitanju seks, tražim ono što želim.	$r(290) = 0.62; p < .01$
1.	Siguran sam u sebe kao seksualnog partnera.	$r(290) = 0.61; p < .01$
24.	Veoma sam zadovoljan svojom seksualnom vezom.	$r(290) = 0.61; p < .01$
19.	Direktan sam kada treba izraziti svoje seksualne želje.	$r(290) = 0.59; p < .01$
16.	Svjestan sam svojih seksualnih motiva.	$r(290) = 0.58; p < .01$
43.	Tražim ono što želim u seksualnoj vezi.	$r(290) = 0.58; p < .01$
25.	Bolji sam u seksu od većine drugih ljudi.	$r(290) = 0.57; p < .01$
36.	Moja seksualna veza zadovoljava moja prvotna očekivanja.	$r(290) = 0.57; p < .01$
48.	Moja seksualna veza je jako dobra u usporedbi sa većinom.	$r(290) = 0.57; p < .01$
4.	Svjestan sam svojih seksualnih osjećaja.	$r(290) = 0.54; p < .01$
31.	Pasivan sam kada treba izraziti svoje seksualne želje.**	$r(290) = 0.53; p < .01$
52.	Svjestan sam svojih seksualnih sklonosti.	$r(290) = 0.52; p < .01$

28.	Sklon sam razmišljanju o svojim seksualnim osjećajima.	$r(290) = 0.50; p < .01$
12.	Veoma sam zadovoljan načinom na koji se trenutno zadovoljavaju moje seksualne potrebe	$r(290) = 0.46; p < .01$
40.	Znam uočiti promjene u svojim seksualnim željama.	$r(290) = 0.41; p < .01$

*Redni broj čestice u originalnoj verziji Multidimenzionalnog upitnika seksualnosti (Snell, Fisher i Walters, 1993).

**Rezultati na čestici su invertirani.

Prilog 2

Korelacija 25 čestica negativnih aspekata seksualnosti sa ukupnim rezultatom na negativnim aspektima seksualnosti.

Redni broj*	Čestica	Korelacije
54.	Nervozan sam kada razmišljam o svom seksualnom životu.	$r(290) = 0.66; p < .01$
22.	Veoma sam zabrinut kako drugi ocjenjuju moj seksualni život.	$r(290) = 0.63; p < .01$
42.	Moj me seksualni život zabrinjava.	$r(290) = 0.62; p < .01$
46.	Brine me kakav se moj seksualni život čini drugima.	$r(290) = 0.61; p < .01$
18.	Brine me moj seksualni život.	$r(290) = 0.59; p < .01$
10.	Pitam se što drugi misle o mom seksualnom životu.	$r(290) = 0.59; p < .01$
58.	Brine me što drugi misle o mom seksualnom životu.	$r(290) = 0.57; p < .01$
56.	Tužan sam kada razmišljam o svojim seksualnim iskustvima.	$r(290) = 0.55; p < .01$
45.	Moj seksualni život u velikoj je mjeri stvar dobre tj. loše sreće.	$r(290) = 0.54; p < .01$
8.	Moj seksualni život me deprimira.	$r(290) = 0.54; p < .01$
6.	Tjeskoban sam kada razmišljam o svom seksualnom životu.	$r(290) = 0.54; p < .01$
32.	Obeshrabren sam u vezi svog seksualnog života.	$r(290) = 0.52; p < .01$
20.	Razočarava me kvaliteta mog seksualnog života.	$r(290) = 0.52; p < .01$
30.	Razmišljanje o mom seksualnom životu budi u meni nelagodu.	$r(290) = 0.50; p < .01$
44.	Nisam zadovoljan svojim seksualnim vezama.	$r(290) = 0.48; p < .01$
57.	Moj seksualni život stvar je sudbine.	$r(290) = 0.45; p < .01$
47.	Upuštanje u seks me plaši.	$r(290) = 0.43; p < .01$
35.	Bojim se seksualne aktivnosti.	$r(290) = 0.41; p < .01$
59.	Bojim se biti seksualno aktivan.	$r(290) = 0.40; p < .01$
9.	Mojim seksualnim životom upravljaju slučajni događaji.	$r(290) = 0.40; p < .01$
21.	Većina stvari koje utječu na moj seksualni život događaju se slučajno.	$r(290) = 0.38; p < .01$
33.	Na moj seksualni život najviše utječe sreća.	$r(290) = 0.37; p < .01$

34.	Svjestan sam što drugi misle o mom seksualnom životu.	$r(290) = 0.33; p < .01$
11.	Pribojavam se upuštanja u seksualni odnos s drugom osobom.	$r(290) = 0.29; p < .01$
23.	Strah me seksualnih veza.	$r(290) = 0.25; p < .01$

*Redni broj čestice u originalnoj verziji Multidimenzionalnog upitnika seksualnosti (Snell, Fisher i Walters, 1993).